

Grov fridskränkning mot vuxen

Brå – kunskapscentrum för rättsväsendet

Myndigheten Brå verkar för att brottsligheten minskar och tryggheten ökar i samhället. Det gör vi genom att ta fram fakta och sprida kunskap om brottslighet, brottsbekämpning och brottsförebyggande arbete, till i första hand regeringen och myndigheter inom rättsväsendet.

Publikationen finns som pdf på www.bra.se. På begäran kan Brå ta fram ett alternativt format. Frågor om alternativa format skickas till tillgangligt@bra.se

Vid citat eller användande av tabeller, figurer och diagram ska källan Brå anges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovspersonens tillstånd.

urn:nbn:se:bra-1128

© Brottsförebyggande rådet 2023
Utgivare: Brå/ Fou-enheten
Författare: Stina Holmberg
Produktion: Odelius & Co #23-0502

Brottsförebyggande rådet, Box 1386, 111 93 Stockholm
Telefon 08-527 58 400, e-post info@bra.se, www.bra.se

Grov fridskränkning mot vuxen

Rapport 2023:7

Förord

Fridskränkingsbrotten infördes för 25 år sedan för att ge ett ökat straffrättsligt skydd för dem som utsätts för upprepat våld i nära relation. Sedan dess har Brå vid två tillfällen, 2011 och 2019, utvärderat hur bestämmelsen om grov kvinnofridskränkning tillämpats. Någon motsvarande utvärdering av anmälningarnas karaktär och rättsväsendet tillämpning när det gäller övriga fridskränkingsbrott mot barn och vuxna har dock inte gjorts. Detta trots att det är ett allvarligt brott som kan innebära ett stort lidande för den som utsätts. Mot denna bakgrund har regeringen gett Brå i uppdrag att belysa dessa frågor. Brå har valt att redovisa resultaten i två separata rapporter: en studie om grov fridskränkning mot barn, som redovisades den 1 juni 2023 (Brå rapport 2023:6) och denna studie om grov fridskränkning mot vuxna.

Rapporten vänder sig, förutom till regeringen, främst till olika delar av rättsväsendet. Men målgruppen är också andra aktörer som har en viktig roll för de utsatta, som till exempel socialtjänsten och psykiatrin.

Studien har gjorts av forsknings- och utredningsrådet docent Stina Holmberg. Tove Johansson har bidragit med kodningsarbete.

Jur.dr Axel Holmgren och fil.dr Maria Vogel-Andersson, båda vid Stockholms universitet, har vetenskapligt granskat utkast till rapporten och lämnat värdefulla synpunkter. Det är dock Brå som i alla avseenden är ansvarig för innehållet i rapporten.

Stockholm i juni 2023

Matthias Larsson
generaldirektör

Innehållsförteckning

Sammanfattning	7
Brås bedömning	13
Inledning	14
Frågeställningar	15
Metod och material	16
Rapportens disposition	17
Hur vanligt är brottet?	18
Varför minskar anmälningarna?	18
Frågeundersökningar	19
Ärendenas karaktär	23
Hur går anmälan till?	23
Misshandel av normalgraden i fyra av fem anmälningar	24
Våldshändelserna är ofta tidsmässigt preciserade	24
En majoritet av de misstänkta är födda i Sverige	25
Hälften av de misstänkta anges ha psykiska problem eller ett missbruk	25
Ärendenas karaktär uppdelat på de tre kategorierna	26
Skillnader i ärenden om partnervåld utifrån den misstänktes kön	27
Några typfall av brott	28
Unga som utsätts för upprepat våld i en parrelation	31
Brott som är kopplade till hedersproblematik	33
Rättsväsendets arbete	35
23 procent av de anmälda brotten slutredovisades som grov fridskränkning	35
För slutredovisning krävs i princip misshandel som underbrott	36
Händelserna är oftast preciserade och tidsbestämda	36
Bevisning	37
Anmälningar om söner som misshandlar sina föräldrar slutredovisas i störst utsträckning	40
22 procent av de anmälda brotten personupplärdades	41
I mindre än hälften av tingsrättsmålen fälldes den misstänkte för grov fridskränkning	41

Slutdiskussion.....	44
Orsaken till ett högt mörkertal kan variera.....	44
Vad skulle kunna öka anmälningsbenägenheten?	45
Rättsväsendets arbete	45
Mål som rör unga i parrelation.....	46
De olika grupperna av målsägare behöver olika stöd	47
Referenser.....	48
Internetkällor	49

Sammanfattning

För att förstärka de straffrättsliga åtgärderna när någon utsätts för våld i nära relationen infördes fridskränkingsbrotten år 1998.

Brottskonstruktionen infördes främst för att öka skyddet för kvinnor som utsätts för våld av en man som hon är eller har varit gift eller sambo med, och det brottet fick namnet grov kvinnofridskränkning. Men därutöver infördes även straffbestämmelsen om grov fridskränkning som täcker andra typer av nära relationer.

Straffbestämmelsen innebär att den som begår vissa typer av brottsliga gärningar mot en närstående eller tidigare närstående person ska dömas för *grov fridskränkning* alternativt *grov kvinnofridskränkning*¹ till fängelse i lägst ett och högst sex år. Var och en av gärningarna ska ha utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna ska ha varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla. De brottsliga gärningar som kan ingå i grov fridskränkning är:

- brott mot liv och hälsa
- brott mot frihet och frid
- förtal och grovt förtal
- sexualbrott
- skadegörelse
- överträdelse av kontaktförbud (4 kap. 4a brottsbalken).

I praktiken avser de allra flesta anmälda brott upprepad misshandel.

År 2022 gjordes 276 polisanmälningar om grov fridskränkning mot vuxen. Det är ett avsevärt lägre antal än antalet anmälningar om grov kvinnofridskränkning som uppgick till 1 245 och även ett lägre antal än de 746 anmälningar om grov fridskränkning mot barn som gjordes samma år.

Varken anmälningarna om grov fridskränkning mot barn eller mot vuxna har fått särskilt mycket uppmärksamhet sedan lagens tillkomst. De studier om fridskränkingsbrotten som gjorts har främst rört grov kvinnofridskränkning. Mot denna bakgrund har Brå haft regeringens uppdrag att närmare studera karaktären på anmälningarna om grov fridskränkning och hur de hanteras av rättsväsendet. Brå har valt att redovisa uppdraget i två separata rapporter: en om grov fridskränkning mot barn, som redovisades den 1 juni 2023 (Brå rapport 2023:6), och denna rapport som rör grov fridskränkning mot vuxna.

¹ Brottet bedöms som grov kvinnofridskränkning om det begås av en man mot en kvinna som han är eller har varit gift eller sambo med.

Studien bygger på ett urval som består av 185 anmälningar från 2019.² För dessa anmälningar har hela akten med utredningsmaterial³ samlats in från polisen. Från Åklagarmyndigheten har sedan uppgifter om eventuellt åtal och dom samlats in. De 40 tingsrättsdomar och sex hovrättsdomar som anmälningarna ledde till har därefter gått igenom. Totalt gjordes 288 anmälningar under 2019.

Tre kategorier av målsägare

I princip kan de 185 ärendena i studien delas in i tre kategorier: våld i parrelationer, vuxna barn som utsätts för våld av föräldrar eller en bror samt föräldrar som blir misshandlade av sina vuxna söner. Den största kategorin målsägare i materialet är personer som utsatts av en partner i en nära relation; den gruppen står för närmare 70 procent av ärendena i studien. Kön fördelningen i den gruppen är jämn. Manliga och kvinnliga målsägare i nära relationer står alltså för runt en tredjedel var av det totala antalet anmälningar. Här bör man dock komma ihåg att detta inte är ett urval av samtliga anmälningar om fridskränkning i nära relationer. Anmälningar om upprepat våld mot kvinnor räknas som grov fridskränkning endast i de fall där parterna inte bor ihop. Om parterna bor eller har bott med den misstänkte räknas det som grov kvinnofridskränkning och kommer inte med i den här studien. När det gäller utsatta män räknas däremot upprepat våld från en partner som grov fridskränkning oavsett om de är samboende eller inte. Om man slår ihop alla anmälda fridskränkingsbrott enligt kriminalstatistiken mot vuxna kvinnor i en parrelation 2019, alltså både de brott som räknas som grov fridskränkning och de som räknas som grov kvinnofridskränkning, landar siffran för fridskränkingsbrott mot kvinnor på 1808. Motsvarande siffra för män är 85 fridskränkingsbrott mot män i en parrelation (anmälda i den officiella kriminalstatistiken).

Drygt 10 procent av anmälningarna avser en son som slagit sina föräldrar och en lika stor andel avser föräldrar som slagit sina vuxna barn (främst döttrar). I 7 procent av fallen handlar det om en bror som slagit sina syskon.

Det är mycket få av ärendena som avser en samkönad parrelation: det finns två fall som rör en lesbisk relation, medan det inte finns något fall som rör våld i en relation mellan två män.

Anmälan görs oftast av målsägaren

Det vanligaste är att målsägaren själv anmäler att hon eller han utsatts för upprepat misshandel. Ofta görs anmälan i samband med en akut våldssituation där polisen kommer till platsen; så är fallet i närmare

² År 2019 valdes för att vi ville undvika att studera "pandemiår", då dessa riskerar att inte ge en representativ bild av vare sig anmälningarna eller rättsväsendets hantering.

³ Det inleddes i stort sett alltid en utredning när det kommer in en anmälan om grov fridskränkning mot barn.

30 procent av ärendena. Målsägaren i de situationerna är ofta en kvinna som utsätts för våld av en man som hon har en nära relation till, men inte bor ihop med. När en man i en partnerrelation är målsägare handlar det inte sällan om en motanmälan.

Misshandel av normalgraden i fyra av fem anmälningar

Liksom när det gäller andra typer av fridskränkingsbrott så ingår misshandel av normalgraden i de allra flesta anmälningar. Att våldet består av endast ringa misshandel är ovanligt; så är fallet i 8 procent av anmälningarna. I drygt 5 procent ingår inte någon misshandel alls. I de anmälningar som inte inkluderar misshandel ingår vanligen i stället olaga hot och ofredande, och i ett par fall olaga frihetsberövande. Olaga hot ingår i drygt hälften av anmälningarna, medan ofredande är mindre vanligt; det finns med i närmare en tredjedel av anmälningarna. Det vanligaste ytterligare brottet är skadegörelse, som förekommer i 12 procent av anmälningarna.

I den stora majoriteten av ärendena (drygt 70 procent) kan målsägaren med en osäkerhetsmarginal på två månader när datera minst två olika våldshändelser och närmare beskriva dem. Detta ligger i linje med hur det ser ut i ärenden om grov kvinnofridskränkning, men skiljer sig markant från situationen i ärenden om grov fridskränkning mot barn, där det är ovanligt att de anmälda händelserna är exakt daterade.

I drygt vart fjärde fall tar målsägaren tillbaka sin anklagelse

Det är inte ovanligt att målsägaren helt eller delvis tar tillbaka sin anklagelse. Det skedde i mer än vart fjärde fall (i 18 procent av fallen helt och i 9 procent delvis).⁴ Det vanligaste är att den som tar tillbaka sin anmälan är en man som tar tillbaka sin anmälan mot en tidigare flickvän; de fallen svarar för hälften av de anmälningar som tas tillbaka.

En tredjedel av de misstänkta var utrikesfödda

En tredjedel av de misstänkta personerna var födda utomlands.⁵ I relation till utrikesfödda andel av befolkningen innebär det att det är dubbelt så vanligt bland utrikes födda att vara misstänkt för grov fridskränkning än bland inrikes födda. Det är dock en klart lägre andel utrikes födda misstänkta än vid grov fridskränkning mot barn, där andelen var närmare 70 procent. När det gäller utrikes födda misstänkta är de vanligaste härkomstländerna Iran och Irak (i 20 av 185 anmälningar). Men övriga länder i Mellanöstern och Afrika är inte alls lika dominerande som härkomstland bland de misstänkta, som de är i studien om grov

⁴ I sådana fall blir det anmälda brottet nästan aldrig slutredovisat.

⁵ I 17 procent av samtliga ärenden framgår det inte, men den misstänkte har ett utländskt klingande namn. Dessa har kategoriserats som svenskfödda. I studien om grov fridskränkning mot barn var den andelen 7 procent.

fridskränkning mot barn. Här återfinns på ett annat sätt misstänkta från andra delar av världen.

Knappt 10 procent av de anmälda brotten bedömdes vara hedersrelaterade. Majoriteten av dem avsåg fall där antingen mamman eller pappan var misstänkt för att kontrollera och misshandla en hemmavarande dotter som var över 18 år. Konflikten rörde typiskt sett att föräldrarna ville bestämma vem dottern skulle gifta sig med och inte tillät att hon hade andra relationer med män.

Mer än hälften av de misstänkta anges ha psykiska problem

Vid kodningen av ärendena registrerades om någon tog upp att den misstänkte hade psykiska problem (till exempel depression), ett missbruk eller sociala problem (till exempel ekonomiska problem, arbetslöshet eller avsaknad av uppehållstillstånd. Det framkom då att det i närmare två tredjedelar av ärendena togs upp att den misstänkte hade sådana problem. Vanligast var att den misstänkte själv eller målsägaren tog upp att den misstänkte hade problem med alkohol eller ett narkotikamissbruk. Flera hade problem med depressioner. Slutligen framkom det att en stor del av de män som anmälts för att vid upprepade tillfällen ha slagit sina föräldrar hade problem med psykoser. Totalt sett togs det upp i mer än hälften av fallen att den misstänkte hade psykiska problem. Här bör dock betonas att siffrorna om psykiska och sociala problem får ses som minimiskattningar. Problem av ovan nämnda slag kan förekomma utan att det framkommer i ärendet.

Av de anmälda brotten slutredovisades 23 procent som grov fridskränkning

I de allra flesta fall (82 procent) ledde anmälan till att polisen inledde en utredning. De anmälningar som inte utreddes bestod i huvudsak av fall där en man angav att han utsatts för upprepat våld av sin flickvän eller före detta flickvän.

En knapp tredjedel av de anmälda brotten blev slutredovisade, det vill säga att åklagaren avslutade utredningen med avsikt att väcka åtal. Av samtliga brott i studien slutredovisades 23 procent för grov fridskränkning (43 stycken) och 7 procent för ett underbrott (13 stycken), till exempel misshandel.

Brottshändelserna måste vara konkreta och tidsbestämda

Av tidigare studier framgår att när det gäller grov kvinnofridskränkning har en praxis utvecklats som innebär att fysisk misshandel alltid måste ingå som underbrott för att ett åtal ska väckas (Brå 2019:8). Mönstret är detsamma när det gäller grov fridskränkning mot vuxna. I 95 procent av de slutredovisade fallen ingick misshandel av normalgraden.⁶

Ett avgörande krav för att kunna fälla någon för ett fridskränkingsbrott är också att minst två brottshändelser ska vara konkret beskrivna och tidsbestämda. Det framgår av bland annat en dom från Högsta domstolen från år 2004 (NJA 2004 s. 437). Skälet till att händelsen ska vara konkret och tidsbestämd är att den misstänkte ska ha möjlighet att närmare veta vad han eller hon anklagas för. En någorlunda specifik tidsbestämning är också nödvändig.⁷ Detta krav är uppfyllt i drygt fyra av fem anmälningar som slutredovisats som grov fridskränkning. Samtliga fall som slutredovisades utan att det kravet var uppfyllt, avsåg föräldrars våld mot vuxna barn.

Oftast finns det inga vittnen som bevittnat händelserna

Om en utredning inleds hörs oftast flera olika vittnen. Vanligen är de vittnen i bemärkelsen att målsägaren berättat för dem om vad de varit utsatta för. I majoriteten av fallen finns inget vittne som själv sett någon av de anmälda händelserna. Uppgifter om att det finns personer som sett vad som skett finns bara i en dryg tredjedel av anmälningarna (35 procent). Vanligast är det med sådana så kallade åsyna vittnen när den misstänkte är en pojkvän; i 39 procent av de fallen har någon sett det våld som målsägaren berättar att hon utsatts för.

⁶ Resultatet var ungefär detsamma även vid grov fridskränkning mot barn. Där ingick misshandel av normalgraden i närmare 90 procent av de anmälningar som slutredovisades som grov fridskränkning.

⁷ Kravet ställs bland annat mot bakgrund av att inget av de brott som ingår i anmälan om grov fridskränkning får vara preskriberat.

Att det finns uppgifter om att någon sett vad som skett ökar sannolikheten för att anmälan slutredovisas som grov fridskränkning, men inte i någon större utsträckning. Att ärenden med åsyna vittnen inte slutredovisas beror i en del fall på att målsägaren efter ett tag inte längre vill delta i utredningen och då bedöms det vara svårt att gå vidare, även om det finns vittnen. I ett par fall där ärendet inte slutredovisats är det minderåriga barn till målsägaren som uppges ha sett att mamman utsatts för våld. I de fallen har åklagaren inte velat dra in barnet i utredningen.⁸ I något fall uppfattas inte vittnet som trovärdigt.

Rättsintyg och textbevis ökar sannolikheten för slutredovisning något

Det är ganska vanligt att målsägaren kan visa bilder på skador som sägs ha uppstått som en följd av våldet; det förekommer i närmare 40 procent av anmälningarna. Sådana bilder har dock inte någon större betydelse för om ärendet slutredovisas eller inte. Om det däremot finns ett rättsintyg, vilket finns i 9 procent av anmälningarna, så ökar sannolikheten markant för att ärendet slutredovisas; hälften av dessa fall slutredovisades. Om rättsintyget gav tydligt stöd för att skadorna uppstått på det sätt som målsägaren angett, så blev ärendet nästan alltid slutredovisat.

Andel slutredovisade ärenden skiljer sig mellan olika grupper av misstänkta

I vilken utsträckning ärendet lades ner eller slutredovisades som grov fridskränkning skiljer sig en hel del mellan olika kategorier av misstänkta. När en son misstänktes slutredovisades hela 56 procent av de anmälda brotten som grov fridskränkning. Andelen brott som slutredovisades var också hög när den misstänkte var en nuvarande eller tidigare pojkvän (34 procent). Men av de fall där den misstänkte var en flickvän slutredovisades inte mer än 6 procent av brotten som grov fridskränkning.

Hälften av åtalen ledde till en fällande dom för grov fridskränkning

Om man ser till alla typer av brott som prövas i domstol är andelen fällande domar hög, och den var exempelvis för 2019 87 procent. I det perspektivet avviker inte andelen åtal i de ärenden som Brå studerat när det gäller grov fridskränkning mot vuxna; andelen fällande domar var 88 procent. Hälften av åtalen (49 procent) ledde till en fällande dom för grov fridskränkning, 39 procent ledde till en dom för ett underbrott och 12 procent till en friande dom.

⁸ Dessa utredningar gjordes innan barnfridsbrottet infördes.

Brås bedömning

Ett syfte med denna studie har varit att synliggöra grov fridskränkning mot vuxna genom att beskriva de anmälda brottens karaktär och hur rättsväsendet hanterar anmälningarna.

Åtgärder för att öka anmälningsbenägenheten

Forskningen visar att upprepat våld som skulle kunna inrymmas i grov fridskränkning mot vuxna förekommer i mycket högre omfattning än de fåtal brottsanmälningar som görs varje år. Det finns troligtvis inte *en* orsak till det höga mörkertalet, utan orsakerna kan variera beroende på vilken grupp som är målsägare. Men även om orsakerna till att de flesta som utsätts för upprepat våld i någon typ av en nära relation inte polisanmäler det, så lär svaret på frågan vad som kan öka anmälningsbenägenheten variera i mindre utsträckning. För att de utsattas motivation att göra en polisanmälan är det i de flesta typer av fall av central betydelse

- att stärka de arenor som kan uppmuntra till berättande
- att minska den skam som många känner över att de blir utsatta
- att skapa ett förtroende för att en polisanmälan kan bidra till att förbättra situationen.

Vilka dessa arenor för berättande är kan variera något beroende på målgruppen, men det handlar inte bara om vården och om socialtjänsten, utan även om arbets- och utbildningsplatser samt fritidssektorn. Men för att målsägaren därutöver ska vilja dra in polisen krävs också att de utsatta tror att en anmälan kan leda till något bra.

Rättsväsendets arbete

Brå har i en tidigare studie om grov kvinnofridskränkning (Brå 2019) tagit upp diskrepansen mellan vad som framstår som lagstiftarens intentioner i fråga om hur allvarliga de enskilda brotten i fridskränkingsbrotten behöver vara, och den praxis som utvecklats. I propositionen (prop.1997/98:55) anges att fridskränkingsbrotten även skulle kunna rikta sig mot relativt lindriga brott. Brås rapport från 2019 visar att i verkligheten innefattar majoriteten av alla åtal och domar om grov kvinnofridskränkning underbrottet misshandel och mycket få fall som kommer till rättens prövning består enbart av gärningar som rättsligt kan betraktas som lindriga, i bemärkelsen att den vanligaste påföljden är böter.

Denna fråga är aktuell även i Brås genomgång av grov fridskränkning mot vuxna. Någon förändring i praxis har alltså inte skett: I praktiken måste målsägaren ha utsatts för upprepade fall av misshandel av normalgraden för att gärningspersonen ska kunna fällas för grov fridskränkning.

Inledning

För att förstärka skyddet mot upprepat våld från en närstående infördes år 1998 en ny straffbestämmelse i Brottsbalken om fridskränkingsbrott (prop. 1997/98:55). Kriminaliseringen tog främst sikte på upprepade straffbara kränkningar som riktas mot närstående kvinnor (grov kvinnofridskränkning) men även barn och andra närstående personer omfattas av bestämmelsen (grov fridskränkning).

Brottet innebär att den som begår vissa typer av brottsliga gärningar mot en närstående eller tidigare närstående person, och om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, ska dömas för grov fridskränkning till fängelse i lägst ett och högst sex år. Brottet avser gärningar mot både kvinnor, män och barn. De brottsliga gärningar som kan ingå i grov fridskränkning är:

- brott mot liv och hälsa
- brott mot frihet och frid
- förtal och grovt förtal
- sexualbrott
- skadegörelse
- överträdelse av kontaktförbud (4 kap. 4 a § brottsbalken).

I paragrafens andra stycke anges att om gärningarna begåtts av en man mot en kvinna som han är eller har varit gift med eller som han bor eller har bott tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden, ska han i stället dömas för grov kvinnofridskränkning till samma straff.

Brå har vid två tillfällen utvärderat hur reglerna om grov kvinnofridskränkning fungerar (Brå Rapport 2000:11 och Brå Rapport 2019:8). Däremot har det saknats studier från Brå som rör övriga typer av grov fridskränkning mot vuxna. De fallen kan till exempel röra våld mot män i nära relationer eller om våld mot kvinnor i nära relation, där parterna varken bor eller har bott ihop. Det har eller inte funnits några studier om tillämpningen av lagen när det gäller grov fridskränkning mot barn. Mot denna bakgrund fick Brå i regleringsbrevet för 2022 i uppdrag att analysera och beskriva vad som karaktäriserar de brott som rubriceras som grov fridskränkning, vilken relation misstänkta och målsägande har och om det finns hedersproblematik i sammanhanget. I uppdraget ingår även att analysera rättsväsendets hantering av grov fridskränkning, från anmälan till dom. I det ingår att beskriva skälen till att en stor andel av de anmälda brotten inte leder till lagföring och vad som skulle kunna förbättra utfallet.

Brå har valt att dela upp uppdraget i två delar: en studie om grov fridskränkning mot barn (Brå Rapport 2023:6) och denna studie om grov fridskränkning mot vuxna.

Frågeställningar

I enlighet med uppdraget är rapporten uppdelad i två delar, där den första delen belyser frågan om vad som karaktäriserar de anmälningar där brottet rubriceras som grov fridskränkning, och den andra analyserar rättsväsendets hantering av dessa anmälningar.

De frågor som ställs om ärendenas karaktär är i huvudsak följande:

- Hur går anmälan till?
- Vilka brott ingår i anmälan?
- Hur kan målsägarna kategoriseras?
- Hur fördelar sig de misstänkta när det gäller relationen till målsägaren, etnisk bakgrund samt psykiska problem?
- Finns det skillnader i ärendena utifrån målsägarens kön?
- Vad utmärker ärendena med unga målsägare respektive hedersrelaterade ärenden?

Frågorna rörande rättsväsendets arbete är i huvudsak följande:

- Hur skiljer sig upplklaringsprocenten mellan olika typer av ärenden?
- Vilka objektiva rekvisit måste vara uppfyllda för att ärendet ska bli slutredovisat?
- Vilken bevisning krävs för slutredovisning?
- I vilken utsträckning leder åtalen för grov fridskränkning till en fällande dom i tingsrätt?
- Hur skiljer sig tingsrätternas bedömningar från åklagarnas?
- I vilken utsträckning överklagas tingsrättens dom till hovrätt och i vilken utsträckning ändrar då hovrätten tingsrättens dom?

Eftersom detta endast utgör den ena av uppdragets två studier om grov fridskränkning, så kommer de redovisade resultaten jämföras med dem som framkom i studien om grov fridskränkning mot barn. När det gäller rättsväsendets hantering görs också en del jämförelser med grov kvinnofridskränkning.

Metod och material

De metoder och det material som Brå använt för att besvara uppdragets frågor är främst följande:

Totalt samlade Brå in 600 anmälningar om grov fridskränkning från år 2019: dels ett slumpmässigt urval som består av 400 anmälningar om grov fridskränkning mot barn, dels ett slumpmässigt urval som består av 200 anmälningar om grov fridskränkning mot vuxen.⁹ Urvalet på 200 anmälningar utgjorde närmare 70 procent av det totala antalet anmälningar om grov fridskränkning mot vuxen 2019, som var 288 anmälningar.

Att året 2019 valts beror dels på att en viss tid från anmälningstillfället bör ha förflutit för att man ska kunna följa anmälningarna genom hela rättskedjan, dels för att undvika att ta ett urval från pandemiåret 2020. Ett urval från 2020 skulle riskera att inte ge en representativ bild av vare sig anmälningarna eller rättsväsendets hantering förhållandena i samhället, eftersom det året var så pass speciellt.

Av de 200 anmälningarna som rörde vuxna föll 24 bort eftersom de antingen var felregistrerade av polisen, var så ofullständiga att de inte gick att koda eller saknades helt. När kodningen av hela materialet hade avslutats beslutade Brå att även låta de ärenden ingå, som rör våld i parrelationer där målsägaren är under 18 år (9 stycken). Detta för att kunna behandla alla brott i parrelation i samma studie.¹⁰ Det ledde till att totalt 185 brottsanmälningar ingår i studien.

Dessa anmälningar har kodats utifrån ett kodschema med 53 variabler. Variablerna avser det som ingår i Brås frågeställningar om ärendenas karaktär och rättsväsendets hantering. Vid kodningen av ärendena har också mer kvalitativa aspekter registrerats, som underlag till en del av de tolkningar som gjorts. Därutöver har en fördjupad genomläsning gjorts av vissa typer av ärenden, till exempel de som kodats som hedersrelaterade och de som rör unga i parrelationer.

Samtliga ärenden som ingår i materialet och som ledde till åtal har följts upp, vilket innebär att 41 tingsrättsdomar från 2019 har gått igenom¹¹. Sex av domarna överklagades till hovrätt och dessa domar har också gått igenom. Domarna har kodats utifrån ett kodschema med 29 variabler, kompletterat av en kvalitativ juridisk analys av domskälen.

Därutöver har en genomgång gjorts av myndighetsrapporter och forskningsstudier av relevans för studiens frågeställningar. Slutligen har

⁹ Resultatet från genomgången av anmälningar om grov fridskränkning mot barn presenteras i en separat rapport (Brå 2023:6).

¹⁰ Trots detta smärre avsteg från urvalsprincipen beskrivs dock materialet i fortsättningen som att det handlar om grov fridskränkning mot vuxen.

¹¹ Domarna har hämtats från den juridiska informationstjänsten Juno Karnov.

uppgifter inhämtats från den officiella kriminalstatistiken för att beskriva utvecklingen av anmälningar och personupplärade brott.

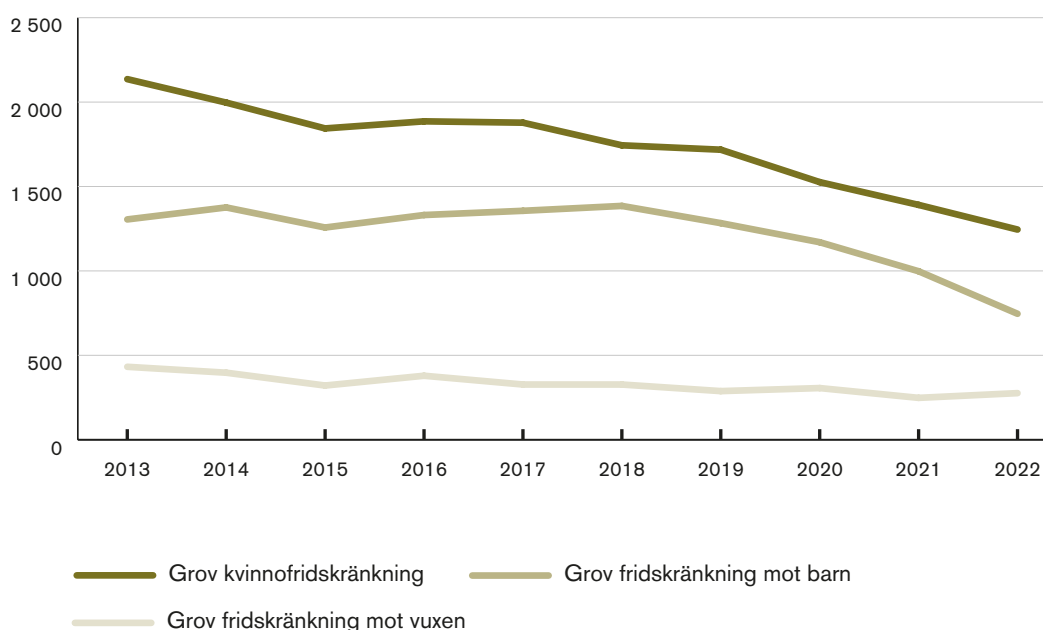
Rapportens disposition

Inledningsvis diskuteras hur vanligt brottet grov fridskränkning mot vuxna är, dels utifrån kriminalstatistiken, dels utifrån olika frågeundersökningar. Därefter beskrivs de utvalda anmälningarna från 2019. I det sista kapitlet tas rättsväsendets hantering av de anmälda brotten upp, med fokus främst på polisutredningarna.

Hur vanligt är brottet?

År 2021 gjordes 1022 anmälningar om grov fridskränkning. Av dessa rörde 276 vuxna och 746 barn. Därutöver gjordes 1245 anmälningar om grov kvinnofridskränkning. De senaste tio åren har antalet anmälningar rörande fridskränkingsbrotten minskat och anmälningarna är nu en dryg tredjedel färre än 2013 i alla tre kategorier.

Diagram 1. Utvecklingen av antalet anmälningar om grov fridskränkning mot vuxen, grov fridskränkning mot barn och grov kvinnofridskränkning, 2013–2022

Varför minskar anmälningarna?

Frågan om orsaken till att anmälningarna minskat har belysts i en tidigare studie från Brå (Brå 2019:8). Fokus då låg dock inte på grov fridskränkning mot vuxna utan på grov kvinnofridskränkning. Slutsatsen i studien var att minskningen i antalet anmälningar varken berodde på att våldet mot kvinnor i nära relationer hade minskat eller att anmälningsbenägenheten hade sjunkit, utan på att de inledande registreringsrutinerna vid anmälan förändrats. Utvecklingen tycktes ha gått mot att brottshändelser i högre grad registreras som underbrott vid anmälan i stället för som grov kvinnofridskränkning. Enligt intervjuade poliser var det en följd av uttalade instruktioner från förundersökningsledare och åklagare, eftersom de uppfattade att den tidigare praxis dels gav en sämre bild av vilka underbrott det handlade om, dels riskerade att bidra till en ”överanvändning”

av brottsrubriceringen. De föredrog därför att endast underbrotten redovisades i anmälan och att dessa senare i processen kunde omrubriceras till grov kvinnofridskränkning, om kriterierna för det brottet bedömdes vara uppfyllda.

En fråga är då om den minskade användningen av brottsrubriceringen grov kvinnofridskränkning i anmälan lett till att det blivit vanligare att brottsmisstankar har omrubricerats från underbrott, till exempel misshandel och olaga hot, till grov kvinnofridskränkning. Någon sådan trend gick inte att utläsa. Under den period som Brå studerade (åren 2004–2016), låg andelen misstankar som omrubricerats från underbrott till grov kvinnofridskränkning stabilt på 7–10 procent.

Utvecklingen när det gäller grov fridskränkning mot vuxna liknar den för grov kvinnofridskränkning, även om det rör sig om en minskning från en lägre nivå. Det är då rimligt att tänka sig att orsaken till minskningen av anmälningar är densamma som för grov kvinnofridskränkning, det vill säga att anmälningar som tidigare registrerats som grov fridskränkning nu i allt större registreras som underbrott. Att detta är orsaken stöds också av det faktum att antalet polisanmälningar, som rör våld mot kvinna eller man i en nära relation eller från en bekant, inte gått ner utan snarast ökat (Kriminalstatistiken).¹²

Här bör dock även påpekas att även om sättet att registrera anmälda brott inte hade förändrats, så hade anmälningsstatistiken inte kunnat ge någon bild av den faktiska förekomsten och utvecklingen av fridskränkingsbrott. Detta eftersom det finns ett stort mörkertal och det är osäkert hur detta förändras över tid, till exempel genom förändringar i anmälningsbenägenheten.

Frågeundersökningar

Som framgått ovan är antalet polisanmälningar om grov fridskränkning mot vuxen mycket begränsat. Även om det inte ingår i Brås uppdrag att studera den *faktiska* förekomsten av de typer av våld i nära relationer som ingår i grov fridskränkning, så kan det ändå vara av intresse att kort beskriva vad olika frågeundersökningar visar om hur vanligt förekommande det är med våld i olika typer av relationer, av det slag som ingår i undersökningen.

Det varierar dock i vilken utsträckning det finns forskning om de olika kategorierna av våldsrelationer. Man kan dock se skillnader i förekomsten av forskning beroende på vilken typ av målsägare det rör sig om, om man delar in de grupper av misstänkta för grov fridskränkning mot vuxen, som förekommer i Brås material, i tre kategorier: de som rör parrelationer, de som rör vuxna barn som regelbundet blir slagna av föräldrarna eller en bror

¹² Det går inte att uttala sig säkrare än så eftersom kriminalstatistiken när det gäller dessa brott har haft, och fortfarande har, olika typer av brister på grund av felaktig registrering från polisens sida.

samt vuxna söner som slår sina föräldrar. Det finns mycket forskning om mäns våld mot kvinnor i nära relationer, både när det gäller förekomst och konsekvenser. Det finns mycket färre studier om män som utsätts för våld i nära relationer och ännu färre om vuxna barn som utsätter sina föräldrar för våld. När det slutligen gäller studier om vuxna barn, som bor hemma hos sina föräldrar och blir utsatta för våld av dem eller av ett syskon, har Brå inte hittat någon sådan.

Nedan redovisas kort resultaten i olika frågeundersökningar.

Våld i nära relationer, där parterna inte bor ihop

Det saknas studier som fokuserar enbart på våld i parrelationer där parterna inte bor ihop. Den bild av omfattningen som ges nedan avser därför våld i parrelationer generellt sett. De internationella frågeundersökningar som finns på området visar att män och kvinnor i ungefär samma utsträckning anger att de utsätts för våld i en nära relation. När det gäller upprepat våld liksom grövre våld visar dock sådana undersökningar att kvinnor är utsatta i större utsträckning än män (till exempel Walby, S. och Allen, J. 2004). Den senaste och mest omfattande svenska studien, som belyser upprepat våld i nära relation, avser år 2012 och bygger på uppgifter från Brås nationella trygghetsundersökning¹³ (Brå 2014:18 Brott i nära relationer). Där var 2,2 procent av kvinnorna och 2,0 procent av männen som angav att de utsätts för fysiskt våld i en nära relation under det senaste året (år 2012).¹⁴

Brås studie visade också att det var vanligare att kvinnor utsattes för *grövre* våld och hade betydligt större behov av hjälp och stödinsatser, och då framför allt sjukvård. Det var också vanligare att kvinnorna blivit utsatta flera gånger; Drygt 26 procent av de utsatta kvinnorna och 20 procent av de utsatta männen blev utsatta för återkommande fysiskt våld under 2012. Detta motsvarar 0,6 procent av kvinnorna och 0,4 procent av männen i befolkningen som helhet.^{15,16} I reella tal skulle det år 2022 motsvara närmare 30 000 kvinnor och drygt 21 000 män i befolkningen.

Skillnaderna mellan utsattheten bland män och kvinnor är större om frågan avser utsatthet någon gång under livet. Det framgår både av Brås studie och NCK:s¹⁷ befolkningsundersökning från 2014. I NCK:s studie angav 14 procent av kvinnorna och 5 procent av männen någon gång efter 18 års ålder hade blivit utsatta för *fysiskt* våld eller hot om fysiskt våld i en

¹³ NTU

¹⁴ Det ställdes dock ingen fråga om huruvida de utsatta bodde ihop med partner eller inte och man vet inte heller om andelen som utsätts för våld är lika stor bland dem som inte bor ihop som bland dem som bor ihop.

¹⁵ Det inleds i stort sett alltid en utredning när det kommer in en anmälan om grov fridskränkning mot barn.

¹⁶ Det går dock inte med säkerhet att säga om de objektiva rekvisiten för brottet grov fridskränkning är uppfyllt i varje enskilt fall. För att veta det behövs ytterligare information om bland annat tidsavståndet mellan våldshändelserna och om de var ägnade att skada självkänslan hos den som utsattes.

¹⁷ NCK står för Nationellt centrum för kvinnofrid.

pågående eller avslutad parrelation. I Brås studie var andelen 15 procent av kvinnorna och 8 procent av männen.

Den enda svenska studie som särskilt fokuserat på hur vanligt det är med våld i *ungas* parrelationer bygger på enkätundersökningar som genomfördes 2017 och 2018 bland 956 ungdomar i åldern 15–19 år, från nio gymnasieskolor i samma län (Korkmaz, Överlien och Lagerlöf 2020, se även Korkmaz 2021). Där angav 6 procent av flickorna att de utsatts för fysiskt våld av en partner jämfört med 3 procent av pojkarna. Uppräknat till ungdomar i den åldern i hela landet motsvarar det närmare 7 000 pojkar och 12 500 flickor.

Upprepat våld från vuxna söner mot föräldrarna

Som framgår i nästa avsnitt om ärendenas karaktär, så har en stor del av de misstänkta personerna missbruksproblem. Mot denna bakgrund är en undersökning som gjorts om våld mot föräldrar utövat av vuxna barn med narkotikaproblem relevant i detta sammanhang (Lindstén, I, 2019).

Studien bygger på en enkät som besvarades under 2015 och 2016 och riktade sig till föräldrar till personer som hade eller hade haft missbruksproblem, bland annat medlemmar i Föräldraföreningen mot narkotika. Enkäten besvarades av 678 personer. Svaren visade att 19 procent av föräldrarna någon gång utsatts för fysiskt våld av sitt vuxna barn och 6 procent hade blivit utsatta under det senaste året. Det ingick dock ingen fråga om hur många gånger de blivit utsatta. Vad 6 procent blir uppräknat på alla föräldrar till narkotikamissbrukare går inte att säga, eftersom det saknas aktuella studier om antalet missbrukare i Sverige. I den senaste studien, som är från 2007, uppskattades antalet tyngre missbrukare till 30 000 (Olsson 2011). 6 procent av det antalet är 1800.

Trots att ovanstående skattningar inte alls fångar exakt den grupp utsatta som är målgrupp för brottet grov fridskränkning mot vuxen, så talar de ändå för att de anmälningar som görs är en mycket liten del av alla fridskränkningsbrott mot vuxna som årligen begås.

Våld i samkönade relationer

Som framgår i nästa kapitel är det mycket få av ärendena i Brås studie som avser en samkönad parrelation: två fall rör en lesbisk relation, medan det inte finns något fall som rör våld i en relation mellan två män. Att så är fallet bör dock inte ses som en indikator på att det är mer ovanligt med våld i samkönade relationer än i heterosexuella relationer. Av NCK:s kunskapssammanställning *Våld i samkönade relationer* (NCK 2009) framgår att det saknas större representativa studier, både internationellt och i Sverige, som rör omfattningen av våld i samkönade relationer. De mindre utländska studier som finns talar dock för att det är minst lika vanligt som i heterosexuella relationer.

Den enda svenska omfångsundersökningen som gjorts bygger på en enkät som sändes via RFSL:s medlemstidning Kom Ut till organisationens samtliga medlemmar (Holmberg, C. och Stjernqvist, U. 2005). Närmare 5 000 enkäter sändes ut och drygt 2000 besvarades. En femtedel av de svarande uppgav att de hade utsatts för fysiskt våld i en nära relation och andelen var ungefär lika stor bland kvinnor som bland män. Det redovisas dock inga uppgifter om huruvida det rörde sig om upprepat våld.

Ärendenas karaktär

I princip kan de 185 ärendena i studien delas in i tre kategorier: våld i parrelation, vuxna barn som utsatts för våld av föräldrar eller en bror¹⁸ samt vuxna söner som misshandlar sina föräldrar. Den största kategorin målsägare i materialet är personer som utsatts av en partner i en nära relation; den gruppen står för närmare 70 procent av anmälningarna. Könsfördelningen i den gruppen är jämn – manliga och kvinnliga målsägare i nära relationer står alltså för runt en tredjedel var av det totala antalet anmälningar. Här bör man dock komma ihåg att detta inte är ett urval av samtliga anmälningar om fridskränkning i nära relationer. Anmälningar om upprepat våld mot kvinnor som bor eller har bott med den misstänkte räknas som grov kvinnofridskränkning och kommer inte med här. När det gäller män räknas däremot våld från en partner som grov fridskränkning oavsett om de är samboende eller inte. Om man slår ihop alla anmälda fridskränkingsbrott enligt kriminalstatistiken mot vuxna kvinnor i en parrelation 2019 landar siffran på 1808, jämfört med 85 fridskränkingsbrott mot män i en parrelation (Kriminalstatistiken).

Det är mycket få av ärendena som avser en samkönad parrelation: två fall rör en lesbisk relation, medan det inte finns något fall som rör våld i en relation mellan två män.

Drygt 10 procent av anmälningar avser en son som misshandlat sina föräldrar och en ungefär lika stor andel avser föräldrar som slagit sina vuxna barn (främst döttrar). I 7 procent av fallen handlar det om en bror som slagit sina syskon.

Tabell 1. De anmälda brotten i studien, fördelat på olika grupper av misstänkta (n=185).

Grupp av misstänkta	Antal	Procent
Kvinna i nära relation	66	36
Man i nära relation	61	33
Mamman eller pappan	21	11
Son	25	13
Bror	12	7
Total	185	100

Hur går anmälan till?

Det vanligaste är att målsägarna själv anmäler att de utsatts för upprepat misshandel. Ofta görs anmälan i samband med en akut våldssituation där

¹⁸ Det var inget fall som rörde vuxna barn som utsatts för upprepat våld av en syster.

polisen kommer till platsen; så är fallet i närmare 30 procent av ärendena. Det kan då vara målsägaren som ringer polisen eller en granne eller någon annan som uppmärksammat situationen. Ofta är målsägaren i de situationerna en kvinna som utsätts för våld av en man som hon har en nära relation till. När en man i en partnerrelation är målsägare handlar det inte sällan om en motanmälan.

Misshandel av normalgraden i fyra av fem anmälningar

Misshandel av normalgraden ingår i fyra av fem anmälningar och i ytterligare närmare 5 procent ingår grov misshandel.¹⁹ Att våldet består av endast ringa misshandel är ovanligt; det förekommer i mindre än 10 procent²⁰ av anmälningarna. Det vanligaste är att målsägaren anger att hon eller han utsatts för misshandel vid fler än enstaka tillfällen²¹.

I drygt 5 procent ingår inte någon misshandel alls. I de anmälningar som inte inrymmer misshandel ingår vanligen i stället olaga hot och ofredande och i ett par fall olaga frihetsberövande.

Totalt sett ingår olaga hot i drygt hälften av anmälningarna, medan ofredande finns med i närmare en tredjedel. Det vanligaste ytterligare brottet är skadegörelse, som förekommer i 12 procent av anmälningarna.

Våldshändelserna är ofta tidsmässigt preciserade

I den stora majoriteten av ärendena (drygt 70 procent) kan målsägaren datera²² och närmare beskriva minst två olika våldshändelser. Även när det gäller övriga anmälda underbrott är det relativt vanligt att händelserna kan specificeras (i drygt hälften av ärendena). Detta ligger i linje med hur det ser ut i ärenden om grov kvinnofridskränkning, men skiljer sig markant från situationen i ärenden om grov fridskränkning mot barn, där det är ovanligt att de anmälda händelserna är exakt daterade.

I hälften av fallen finns någon form av dokumentation av skador som målsägaren fått av våldet. I de flesta fall är det målsägaren själv som fotograferat sina skador; rättsintyg finns bara i 10 procent av ärendena. Därutöver anger målsägaren i en fjärdedel av alla ärenden att hon eller han fått skador av våldet men det finns inte dokumenterat.

¹⁹ Att grov misshandel ingår i som ett underbrott i anmälan om grov fridskränkning tyder på brister i polisens registrering. Sådan misshandel ska registreras och hanteras som ett separat brott.

²⁰ I 8 procent av ärendena.

²¹ Kodningsalternativen var "enstaka tillfällen", "uppregade tillfällen" och "regelbundet". Enstaka tillfällen definierades som högst tre tillfällen.

²² I kodschemat angavs att händelserna skulle kunna dateras inom en tvåmånadersperiod.

Tabell 2. Brottets karaktär enligt anmälan (andelar i procent).

Anmälningens karaktär	Andel av anmälningarna (%)
Misshandel av minst normalgraden	84
Olaga hot	54
Skadegörelse	12
Misshandel vid fler än enstaka tillfällen	86
Minst två tidsmässigt preciserade händelser	71
Dokumenterade skador	48
Rättsintyg	9

I drygt vart fjärde fall tar målsägaren tillbaka sin anklagelse

Det är inte ovanligt att målsägaren helt eller delvis tar tillbaka sin anklagelse. Det skedde i mer än vart fjärde fall (i 18 procent av fallen helt och i 9 procent delvis).²³ Det vanligaste är att den som tar tillbaka sin anmälan är en man som tar tillbaka sin anmälan mot en tidigare flickvän. De männen svarar för hälften av de anmälningar som tas tillbaka.

En tredjedel av de misstänkta är födda utomlands

En tredjedel av de misstänkta personerna var födda utomlands, medan övriga var födda i Sverige eller var av okänd härkomst²⁴ I relation till utrikesföddas andel av befolkningen innebär det att det är dubbelt så vanligt bland utrikes födda att vara misstänkt för grov fridskränkning än bland inrikes födda. Andelen utrikes födda misstänkta är dock klart lägre än i anmälningarna från samma år om grov fridskränkning mot barn, där andelen är närmare 70 procent. När det gäller utrikes födda misstänkta är de vanligaste härkomstländerna Iran och Irak (i 20 av 185 anmälningar). Men övriga länder i Mellanöstern och Afrika är inte alls lika dominerande som härkomstland bland de misstänkta, som de är i studien om grov fridskränkning mot barn. Här återfinns på ett annat sätt misstänkta från andra delar av världen.

Hälften av de misstänkta anges ha psykiska problem eller ett missbruk

Vid kodningen av ärendena registrerades om någon tog upp att den misstänkte hade psykiska problem (till exempel depression) eller sociala problem, till exempel hade ekonomiska problem, var arbetslös eller saknade uppehållstillstånd. Det framkom då att det i närmare två tredjedelar av

²³ I sådana fall blir det anmälda brottet nästan aldrig slutredovisat.

²⁴ I 17 procent av samtliga ärenden framgår det inte, men den misstänkte har ett utländskt klingande namn. Dessa har kategoriserats som svenskfödda.

ärendena togs upp att den misstänkte hade sådana problem. Vanligast var att den misstänkte själv eller målsägaren tog upp att den misstänkte hade problem med alkohol- eller narkotikamissbruk. Flera hade problem med depressioner. Slutligen framkom det att en stor del av de män som anmälts för att vid upprepade tillfällen ha slagit sina föräldrar hade problem med psykoser. Totalt sett togs det upp i mer än hälften av fallen att den misstänkte hade psykiska problem eller ett missbruk. I en tredjedel av fallen togs det upp att den misstänkte hade sociala problem. Det rörde sig då om ekonomiska problem och arbetslöshet. Här bör dock betonas att siffrorna om psykiska och sociala problem får ses som minimiskattningar. Problem av ovan nämnda slag kan förekomma utan att det framkommer i ärendet.

Ärendenas karaktär uppdelat på de tre kategorierna

I nedanstående tabell redovisas de ovan beskrivna variablerna uppdelat på de tre kategorierna av ärenden: våld i parrelation, våld mot vuxna barn från föräldrar och bröder samt våld av söner mot föräldrar.

Tabell 3. Ärendets karaktär uppdelat på typ av relation mellan parterna (andelar i varje grupp i procent).

Ärendets karaktär	Parrelation (n=127) (%)	Mot vuxna barn (n=33) (%)	Söner mot föräldrar (n=25) (%)
Misshandel av minst normalgraden	83	86	92
Olaga hot ingår	53	52	60
Minst två specificerade händelser	74	48	68
Dokumenterade skador	52	36	44
MÅ tar tillbaka	20	15	20
MT utrikes född	29	54	24
MT psykiska problem	50	42	96
MT sociala problem	27	27	68

Tabellen tydliggör att grupperna skiljer sig i en del avseenden. De fall som rör söner som misshandlar sina föräldrar är de som i minst utsträckning inrymmer lindrigare våld och där har den misstänkte i stort sett alltid allvarliga psykiska problem i form av missbruk eller en psykos. I fallen som rör vuxna barn som misshandlas av föräldrarna eller en bror är den misstänkte (och även målsägaren) oftare utrikes född. I dessa fall är det också mindre vanligt att målsägaren kan specificera när händelserna som ingår i anmälan har ägt rum. Det ligger i linje med vad som framkommer i studien om barn som utsätts för grov fridskränkning av föräldrar eller

syskon. I de fallen var det ovanligt att barnen kunde ange mer precist när våldshändelserna ägt rum. En möjlig förklaring till resultatet när det gäller vuxna barn kan vara att även barn som är vuxna levt med våldet så länge att det normaliserats och att de därmed inte lägger på minnet när olika händelser ägt rum.

Andelen fall där målsägaren kan precisera när händelserna ägt rum och det finns dokumenterade skador är högst när det rör sig om våld i parrelationer. Det skulle delvis kunna hänga samman med att våldet i de fallen ofta anmäls i samband med en akut polisutryckning.

Skillnader i ärenden om partnervåld utifrån den misstänktes kön

I tabell 3 redovisas de fall som rör våld i en parrelation som *en* grupp. Dessa ärenden skiljer sig dock en hel del sinsemellan beroende på om den som misstänks är man eller kvinna. Nedan beskrivs dessa skillnader närmare.

Både när det gäller manliga och kvinnliga misstänkta rör det sig nästan uteslutande om heterosexuella relationer. I ett par fall är det en lesbisk relation, medan ingen anmälan rör en sexuell relation mellan två män. Men man kan ändå se en hel del skillnader mellan könen när det gäller ärendenas karaktär. De kvinnor som är målsägare har till exempel en medianålder som är 18 år lägre än medianåldern bland de manliga målsägarna (27 respektive 45 år). Det tycks inte bero på att ålderskillnaden i parrelationerna är så stor, utan på att i de fall där mannen är målsägare är båda parter ofta något äldre än i övriga fall, medan båda parter tycks är yngre när målsägaren är en kvinna.²⁵ Det gäller till exempel ärenden som rör våld i ungas parrelationer, där målsägaren i samtliga fall är en tjej.

Det är mindre vanligt att polisen tar upp/gör anmälan i samband med en akut utryckning när målsägaren är en man. När målsägaren är en man är det vanligt att det rör sig om en motanmälan, där kvinnan först anmält mannen för våld. En ytterligare skillnad är att när män anmäler sin partner eller före detta partner vill de oftare efter en tid inte delta i utredningen längre.

I åtta av anmälningarna ingår, utöver misshandel av normalgraden, även grov misshandel. I sex av dessa fall är den misstänkte en man. När våldet i anmälan inte är grövre än ringa misshandel är den misstänkte vanligen en kvinna. Det är också mycket vanligare när den misstänkte är en man, att anmälan utöver misshandel även inrymmer olaga hot. Att ofredande ingår i anmälan är dock lika vanligt oavsett om den misstänkte är en man eller kvinna. Cirka en tredjedel av anmälningarna inrymde det brottet. Sammantaget visar ovanstående att de anmälningar där den misstänkte är

²⁵ Det hade även varit av intresse att veta exakt hur gamla de misstänkta var, men det går inte att utläsa av utredningarna.

en man som utsatt en kvinnlig partner för våld avser grövre brott än när relationen mellan könen är den motsatta.

Det är vanligt både i fall med manliga respektive kvinnliga misstänkta att det nämns att den misstänkte har psykiska problem. I runt hälften av fallen, oavsett den misstänktes kön, nämns sådana problem. Bland männen är det något vanligare att det rör sig om problem med droger eller alkohol. Sociala problem nämns däremot oftare när den misstänkte är en man. Att den misstänkte har psykiska problem, inklusive problem med droger är allra vanligast i de fall som rör vuxna söner som utsätter sina föräldrar för våld. I alla 25 fall utom ett framkom det att den misstänkte hade psykiska problem, oftast av allvarlig karaktär.

Det är något vanligare att de misstänkta männen är födda utomlands jämfört med de misstänkta kvinnorna (33 jämfört med 26 procent). Åtta av de 14 utrikes födda misstänkta kvinnorna i materialet är från olika delar av Asien, medan inget land eller världsdel utmärker sig specifikt när det gäller de misstänkta männens härkomst.

Skillnaderna mellan könen summeras i tabell 4.

Tabell 4. Ärendenas karaktär uppdelat på kvinnliga respektive manliga misstänkta (ålder redovisas i reella tal och redovisningen av övriga faktorer avser andelar i procent).

Ärendets karaktär	Kvinnlig MT (%)	Manlig MT (%)
MÄ:s medianålder	45	27
Akut anmälan	18	31
Grov misshandel ingår i anmälan	3	10
Olaga hot ingår	37	70
MÄ "tar tillbaka anmälan" ²⁶	27	13
Motanmälan	23	0
MT utrikes född	26	33
MT psykiska problem	53	48
MT sociala problem	23	31

Några typfall av brott

Som framgått ovan avser de anmälningar som ingår i studien olika grupper av misstänkta och målsägare och ärendena har olika karaktär. Nedan följer en beskrivning av några typfall av olika slag.

Föräldrar mot barn

Ett exempel är en familj från mellanöstern där pappan anklagas för att utsätta både sin fru och sina fem barn för våld och hot. Alla barnen bor hemma och två av dem är myndiga. Detta brott, som är hedersrelaterat,

²⁶ I motsats till i tabellens övriga rader avser denna rad enbart partnerrelationer.

rör sonen som är i 20-årsåldern. Han berättar att pappan vill kontrollera hans liv och inte låter honom ha relationer med flickor. När han inte följt pappans önsknings har han vid upprepade tillfällen blivit hotad till döds och ibland har pappan då även haft en kniv i handen. Han har också fått örfilar av pappan. Sonen kan dock inte precisera exakt när och var våldet och hoten ägt rum, bland annat eftersom familjen har flyttat under sin tid i Sverige, och han kan inte urskilja enskilda händelser så väl. Det finns heller ingen i familjen som vill vittna om att de sett något. På grund av detta läggs utredningen ner.

Man mot kvinnlig partner

Detta fall rör ett par i 25-års åldern, där kvinnan efter en flerårig relation gjort slut och anmält mannen för upprepat våld. Hans familj är från Mellanöstern och han har, enligt målsägaren, en traditionell kvinnosyn där han under relationen velat kontrollera henne och varit mycket svartsjuk. Under relationen har han regelbundet knuffat henne vilket lett till skador, haft sex med henne utan hennes samtycke, givit henne förnedrande kommentarer och hotat henne. Hon har själv psykiska problem och missbrukar cannabis. Hon har tidigare inte vågat anmäla honom, men gör det nu. Bevisningen är stark med dokumenterade skador från flera tillfällen både under relationen och efter att den tagit slut. Anmälan leder till åtal för grov fridskränkning.

Ett ytterligare ganska typiskt fall rör ett par som haft en relation under tre år (utan att bo ihop) där mannen efter ett par månader började misshandla, hota och verbalt kränka kvinnan. Gärningarna hade oftast skett när han druckit alkohol och var svartsjuk.

Nu är de inte tillsammans längre men umgås. Vid en middag hos henne blir han mycket aggressiv och slår, sparkar, puttar, drar henne i håret och kallar henne för hora. Hon ringer då akut polisen.

Vid ett av de efterföljande förhören frågar utredaren hur hon har stått ut att bli behandlad på detta sätt och hon svarar:

Under alla de här åren så alltså jag har älskat honom så mycket men någonstans så, alltså börjar man ju och hitta nåt annat i det här och det är ju att känslan försvinner. Alltså jag älskar honom fortfarande, men inte för den han är nu och för allt det som har varit. ---. Och så kanske man, eller någonstans har det ju alltid funnits ett hopp för jag har alltså så himla svårt att fatta hur någon kan bete sig så, att det måste gå att ändra sig, att komma till insikt. Och någonstans på vägen nu så har jag fått förstå att det inte funkar så.

Kvinna mot manlig partner

Som framgått ovan är de ärenden som rör en kvinna som anmäls för att utöva våld mot en manlig partner av i huvudsak två slag. Det ena är motanmälningar från män där kvinnan anmält honom för upprepat våld.

Ett exempel på en sådan anmälan är ett fall där båda parter anmält att den andre utsatt dem för våld. Kvinnans anmälan kommer först. Hon berättar i förhör att de varit tillsammans i några år, men att de inte bor ihop längre. Hon beskriver att han blivit mycket svartsjuk och tjarar om att hon träffar andra män. Vid den senaste händelsen blev han allt argare och sparkade henne och knuffade henne, så att hon slog i huvudet och fick söka vård. Detta ärende rör mannens anmälan. Enligt honom har det förekommit våld mellan dem under hela relationen. Han har blivit skadad och uppsökt läkare, men han har hittills inte velat anmäla henne. Han berättar också att båda dricker för mycket och att han själv går i behandling för det. Enligt honom var det hon som blev arg vid den senaste händelsen, efter att han uttalat sig nedvärderande om henne och hon hade då nypt och slagit honom. Han medger att han själv knuffade henne men uppfattade att det var i självförsvar. Hans upplevelse är att de båda under relationen har varit våldsamma mot varandra.

Ärendet läggs ner i brist på bevis.²⁷

Den andra typen av fall rör personer som har barn tillsammans och som håller på att skiljas. Det vanliga är då att mannen anmäler kvinnan för en konkret våldshändelse som nyligen ägt rum. I förhören tar han även upp att hon slagit honom vid upprepade tillfällen tidigare. I dessa fall vill mannen senare oftast inte delta i utredningen, med hänsyn till de gemensamma barnen och deras bästa. I ett fall formulerar målsägaren det på följande sätt i ett mail till polisen:

Hej,

Skulle jag kunna dra tillbaka min anmälan mot X. Vi är nu separerade och på väg till en bra överenskommelse när det gäller barn, det drabbar oss alla om hon saknas från jobbet för eventuella förhör mm. För att undvika komplikationer så skulle jag uppskatta om vi avslutar detta ärende.

Son mot föräldrar

I nästan alla fall som rör anmälningar från föräldrar om att deras son utsätter dem för våld handlar det om gärningspersoner som antingen har ett allvarligt missbruk eller är svårt psykiskt sjuka. Ett exempel är ett fall med en man som är schizofren och missbrukar droger. Han bor själv men besöker ofta mamman. Då kan han plötsligt bli psykotisk och aggressiv och misshandla henne. Den våldshändelse som aktualiserade ärendet anmäldes av pappan, som fått veta vad som hänt. Mamman själv berättar för polisen om våld under många år och att hon är mycket rädd för sonen. Hon vill dock inte delta i en rättegång; hon vill att sonen i stället ska få vård. Det finns emellertid många starka vittnen, till exempel dottern, pappan, en moster och grannar, så sonen åtalas och döms för grov fridskränkning.

²⁷ Det framgår inte av utredningen, men det tycks som om även hennes anmälan lades ner.

Unga som utsätts för upprepat våld i en parrelation

Som framgått tidigare är 13 av de kvinnliga målsägarna i en nära relation så unga som 18 år eller yngre²⁸. Våld i ungas parrelationer är en fråga som Brå studerat i en tidigare rapport från 2021 (Brå rapport 2021:15). Av den forskningssammanställning som görs i rapporten framgår att ungdomar är extra känsliga för relationsvåld eftersom det kan störa utvecklingen av två viktiga förmågor: dels förmågan att etablera omsorgsfulla och meningsfulla relationer, dels förmågan till intimitet med andra (Murray och Azzinaro 2019). Det kan leda till att de utvecklar uppfattningen att våldsamma eller kontrollerande beteenden är normala eller ett uttryck för kärlek. Jämfört med vuxna kan ungdomar därmed också vara extra sårbara för att fastna i en våldscykel och våldsnormaliseringsprocess (Pensak 2015). För unga får utsattheten också mer långtgående konsekvenser för deras framtida relationer, än vad den får för vuxna, som har mer erfarenhet av parrelationer (jfr. Pensak 2015, Korkmaz och Överlien 2020, Överlien, Hellevik och Korkmaz 2020).

Våld i ungas parrelationer kan alltså, enligt Brås forskningssammanställning, ha allvarliga konsekvenser både mentalt och kroppsligt, och på både kort och lång sikt (Överlien 2018, Överlien, Hellevik och Korkmaz 2020). Det handlar bland annat om en ökad risk för depressioner, ångest, posttraumatiskt stressyndrom, självmordstankar, ätstörningar, missbruk, riskfyllt sexuellt beteende och psykosomatiska problem. Andra negativa konsekvenser är förlorad positiv självbild, förlorat självförtroende och förtroende för andra, lägre självkänsla och färre nära vänner, liksom negativa effekter på utbildningsprestationer, skolgång och anställningsgrad samt ökning av andra våldsrelaterade beteenden. Det leder även till en ökad risk för parrelaterad våldsutsatthet i vuxen ålder. Mot denna bakgrund finns det skäl att studera ungdomsärendena närmare.

Anmälningarna i materialet som rör unga i en parrelation

De 13 fallen är för få för att kunna ge en representativ bild av vad som utmärker parrelationer bland unga som inrymmer våld. Men de kan ändå ge några exempel på hur dessa relationer kan se ut. I samtliga fall är målsägaren en tjej. De har överlag en mycket låg självkänsla och tycker inte att de är värda något bättre än en relation där de trycks ner och utsätts för olika former av våld. Det innebär att de är mycket sårbara när de går in i relationen. Motorn i våldet tycks ofta vara svartsjuka och önskemål om kontroll från pojkvännen. I flera fall framgår det också att både han och tjejen har psykiska problem. Tjejerna går vanligen i skolan och bor ofta hemma, men lyckas ganska väl dölja vad de utsätts för, fram till att de till slut efter något års relation avslutar den och gör en polisanmälan. Det

²⁸ I ett par av fallen var flickan 18 år eller yngre när relationen inleddes. I övriga fall var hon i den åldern när anmälan gjordes.

finns dock även fall där tjejen har flyttat hemifrån eller bor på institution. En tredjedel av ärendena rör tjejer med utrikes födda föräldrar och i flera av de fallen är både hennes och hans föräldrar under relationens gång medvetna om att pojkvännen utsätter henne för våld. I likhet med fall med inrikes födda föräldrar som känner till att dottern utsätts för våld, försöker de utrikes födda föräldrarna ingripa mot våldet, men försöker inte i samma utsträckning få tjejen att avbryta relationen.

Typiskt för fallen med unga målsägare är också att tjejerna helt eller delvis tar tillbaka vad de sagt i anmälan, oftast för att de återupptar relationen eller är rädda. Det sker i sju av de tretton fallen.

Ett fall rör två ungdomar som går i sista ring i gymnasiet och som varit tillsammans fram och tillbaka under ett år. Hon har tidigare sökt vård för depression, och de problemen har blivit värre sedan hon blev tillsammans med den misstänkte. Hon har tidigare polisanmält pojkvännen flera gånger för misshandel, men varje gång "tagit tillbaka" anmälan. I detta ärende kommer anmälan från ett gäng ungdomar som sett att den misstänkte tagit stryptag på flickvännen och även hotat att döda henne. Hon vill först delta i utredningen av både detta brott och tidigare brott. Efter en tid meddelar hon dock att hon inte längre vill delta. Han åtalas trots det för den sista händelsen, men eftersom hon inte vill delta i utredningen uppfattas bevisningen för grov fridskränkning som för svag för åtal.

I ett annat fall var det två ungdomar som varit ihop runt ett år, men sedan gjort slut. Hon anmäler honom först ett år senare. När relationen inleddes var målsägaren 16 år och hon bodde då hemma med sina föräldrar. Men hon sov allt oftare över hos pojkvännen i hans lägenhet och berättade väldigt lite om relationen för föräldrarna. Enligt målsägaren började han kränka henne redan efter någon månad. Han började trycka ner henne, kom med små kommentarer om hur hon klädde sig och så vidare.

Mamma och pappa ville inte att jag skulle vara med honom men då sa han att ingen annan ville vara med mig så jag hade bara han.

Sedan eskalerade det till våld från pojkvännens sida. I ett förhör beskriver målsägaren en våldshändelse på följande sätt:

Det var senhöst och jag gjorde något som han inte tyckte var bra. Han var arg och slog mig i ansiktet med öppen hand. Jag blev rädd och det gjorde ont. Jag skriker och gråter. Jag ringde till pappa och till mamma. Jag hade panik. Jag var rädd att få ett slag till. Mamma kom och hämtade mig. Jag ljög för mamma och sade att inget hade hänt. Vi pratade inte på ett tag men efter en vecka så fick jag vara med honom igen.

Målsägaren berättar i förhör också att den misstänkte vid ett flertal tillfällen hade våldtagit henne bland annat genom mycket smärtsamt analsex.

Jag var ledsen, jag hade ont, kunde knappt gå, men jag gick inte till läkare, för det fick jag inte för honom. Dagen efter var allt som vanligt, precis som om att han inte brydde sig. Jag mådde jättedåligt.

Pojkvännen åtalas för våldtäkt och grov fridskränkning.

Brott som är kopplade till hedersproblematik

I uppdraget från regeringen ingår att studera om det finns en hedersproblematik i de aktuella ärendena. Hedersproblematik är dock inte något helt entydigt begrepp vilket är en svårighet när man ska avgöra i vilken utsträckning de misstänkta brotten i ärendena är hedersrelaterade. Vid avgränsningen i denna studie har vi främst haft länsstyrelsen i Östergötlands²⁹ webbplats hedersförtryck.se och regeringens proposition *Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet* (prop.2019/2020:131) som grund.

Länsstyrelsen i Östergötland definierar begreppet på bland annat på följande sätt:

Hedersrelaterat våld och förtryck handlar om att upprätthålla gemensamma normer och värderingar som råder i den egna familjen, släkten eller ett större kollektiv. Det kan också handla om att återupprätta familjens eller släktens anseende om det skadats. Heder handlar om en kollektiv moral där kontrollen av kvinnans sexualitet är en förutsättning för upprätthållandet av kollektivet och patriarkatet. (Hedersförtryck.se)

I propositionen ges följande definition (prop.2019/2020:131, s 24):

Med hedersrelaterat våld och förtryck avses att människor, främst flickor och kvinnor men även pojkar och män, begränsas i sina liv och utsätts för påtryckningar och våld som syftar till att upprätthålla familjens kontroll över individen.

I denna studie har variabeln om hedersrelatering kodats i två steg. Först gjordes ett brett urval, utifrån till exempel att ordet heder nämndes av någon, att någon myndighet misstänkte att det fanns en hedersproblematik eller att målsägarens rörelsefrihet begränsades av hedersskäl. Med den vida avgränsningen bedömdes ett 20-tal av brotten vara hedersrelaterade. I nästa steg diskuterades varje ärende utifrån dels om man verkligen kunde säga att problemen var hedersrelaterade, dels om våldet var länkat till hedersnormerna³⁰.

Av de anmälda brotten bedömdes 10 procent som hedersrelaterade

Efter en diskussion om ärendenas koppling till heder återstod 15 brott, som klassades som hedersrelaterade. Det innebär att andelen hedersrelaterade brott i Brås material med dessa avgränsningar ligger på knappt 10 procent. Men man bör ha i minnet att det finns en osäkerhetsmarginal här med hänsyn till svårigheterna att bestämma vilka av de anmälda brotten som ska ses som ”hedersrelaterat våld”.

²⁹ Länsstyrelsen i Östergötland har i uppdrag av regeringen att på olika sätt stödja enskilda yrkesverksamma och nationella myndigheter i deras arbete. De ger bland annat stöd till yrkesverksamma rörande hedersförtryck på sin webbplats www.hedersfortryck.se.

³⁰ Diskussionen fördes mellan projektledaren och kodaren.

I samtliga fall utom några få är målsägaren en kvinna. Ett fall rörde en man från Sydösteuropa som anmälde att han hade misshandlats av sina två bröder för att han velat gifta sig med svensk kvinna som inte var muslim.

Den vanligaste typen av hedersrelaterat ärende är fall där antingen mamman eller pappan är misstänkt för att kontrollera och misshandla en hemmavarande dotter över 18 år. Hälften av de hedersrelaterade fallen är av den karaktären. Konflikten rör typiskt sett att föräldrarna vill bestämma vem dottern ska gifta sig med och inte tillåter att hon har andra relationer med män. Oftast rör det sig om en flicka som fortfarande går i skolan, men det finns också ett par fall där det rör sig om äldre kvinnor som fortfarande bor med sina föräldrar. Ett fall är det som beskrivs ovan, med en 20-årig son där pappan vill kontrollera hans liv. Det fanns också ett par fall där den misstänkte är en bror och ett par fall där den misstänkte är pojkvän till kvinnan.

Slutligen bör nämnas att sedan dessa anmälningar gjordes har lagstiftningen förändrats och det nya brottet hedersförtryck införts (4 kap. 4e § brottsbalken). Det innebär att om anmälningarna hade rört gärningar som begåtts efter den 1 juli 2022 hade de i stället registrerats som hedersförtryck. Den nya bestämmelsen skiljer sig dock från bestämmelserna om grov fridskränkning, eftersom det framgår tydligt i förarbetena att det inte krävs något fysiskt våld (prop. 2021/22:138). Det innebär att en del av de anmälningar som Brå vid en närmare granskning sållade bort, kanske skulle kunna leda till en fällande dom för hedersförtryck. De slutsatser som dras i denna studie om bevisvärigheter med mera torde dock i stor utsträckning också ha bärighet på vad man kan förvänta sig rörande tillämpningen av det nya brottet.

Rättsväsendets arbete

För att ett antal handlingar tillsammans ska kunna juridiskt definieras som grov fridskränkning måste flera olika rekvisit vara uppfyllda. Följande krävs:

- Att det rör sig om flera ”gärningar enligt 3 eller 4 kap., 5 kap. 1 eller 2 §, 6 eller 12 kap. brottsbalken eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud”.
- Gärningspersonen är en närstående eller tidigare närstående till den som utsatts.
- Gärningarna har var för sig utgjort led i en upprepad kränkning av den utsatta personens integritet.
- Gärningarna har varit ägnade att allvarligt skada självkänslan hos den som utsatts.

Därutöver krävs att de enskilda handlingarna är tillräckligt konkret beskrivna och tidsbestämda för att den som är misstänkt ska veta vad han eller hon anklagas för. För en fällande dom krävs också att bevisningen är sådan att det är ställt utom rimligt tvivel att den misstänkte är skyldig.

Ovanstående regler är de som styr åklagarens beslut att lägga ner en inledd utredning om grov fridskränkning eller att väcka åtal. I detta kapitel studeras i vilken utsträckning de genomgångna anmälningarna lagts ner eller slutredovisats till åklagare³¹. Det beslutet leder i de allra flesta fall till att åklagaren sedan väcker åtal. I kapitlet belyses vad som tycks ha varit orsaken till det ena eller det andra beslutet och i vilken utsträckning åtalen lett till en fällande dom.

Av de anmälda brotten slutredovisades 23 procent som grov fridskränkning

I de allra flesta fall (82 procent) ledde anmälan till att polisen inledde en utredning. De anmälningar som inte utreddes bestod i huvudsak av fall där en man angav att han utsatts för upprepat våld av sin flickvän eller före detta flickvän. Utredningarna i materialet tog i median 85 dagar från att brottet skrivs in till avslutande beslut. Genomsnittstiden var längre, drygt 153 dagar, vilket förklaras av att det finns ett antal mycket omfattande utredningar som dragit ut på tiden.

³¹ Det finns ingen löpande statistik över antalet slutredovisade misstankar som inte leder till åtal. I Brås studie *Våldtäkt från anmälan till dom* förekom det i en procent av de studerade fallen.

Nästa steg i processen är att åklagaren antingen lägger ner utredningen eller avslutar den i syfte att väcka åtal, det vill säga slutredovisar den. Av de anmälda brotten i materialet blev 30 procent slutredovisade: 23 procent för grov fridskränkning (43 stycken) och 7 procent för ett underbrott (13 stycken). Den analys som görs nedan inskränker sig till frågan om vad som krävs för att det anmälda brottet blir slutredovisat som grov fridskränkning.

För slutredovisning krävs i princip misshandel som underbrott

Av rekvisiten för fridskränkingsbrottet följer att det måste ingå handlingar i anmälan som är av en viss svårighetsgrad. Av tidigare studier framgår att när det gäller grov kvinnofridskränkning har en praxis utvecklats som innebär att fysisk misshandel alltid måste ingå som underbrott för ett åtal (Brå 2018:8). Mönstret är detsamma när det gäller grov fridskränkning mot vuxna. I 95 procent av de slutredovisade fallen ingår misshandel av minst normalgraden.³²

I 63 procent av de slutredovisade fallen ingår, förutom misshandel, även att målsägaren blivit utsatt för olaga hot vid upprepade tillfällen och i 40 procent av fallen ingår även upprepade ofredanden. Det visar att det inte är nödvändigt med andra brott än upprepad misshandel för att åtal ska väckas för grov fridskränkning. Om olaga hot ingår i anmälan ökar dock sannolikheten för slutredovisning, medan ofredanden inte förstärker sannolikheten för slutredovisning i någon märkbar grad.

Händelserna är oftast preciserade och tidsbestämda

Ett avgörande faktor för att kunna fälla någon för ett fridskränkingsbrott är att minst två brotts handlingar ska vara konkret beskrivna och tidsbestämda. Det kan utläsas av bland annat en dom från Högsta domstolen 2004 (NJA 2004 s. 437). Skälet till att händelsen ska vara konkret och tidsbestämd att den misstänkte ska ha möjlighet att närmare veta vad han eller hon anklagas för. En någorlunda specifik tidsbestämning är också nödvändigt eftersom inget av de brott som ingår i anmälan om grov fridskränkning får vara preskriberat.

I drygt fyra av fem anmälningar som slutredovisats som grov fridskränkning fanns minst två fall av misshandel som var konkret beskrivna och tidsbestämda. Samtliga fall som slutredovisades utan att det kravet var uppfyllt, avsåg föräldrars våld mot vuxna barn.

Resultaten sammanfattas i tabell 5 nedan. Där redovisas också, som en jämförelse, motsvarande resultat när det gäller grov fridskränkning mot barn. De slutredovisade anmälningarna rörande barn har samma karaktär

³² Resultatet var ungefär detsamma även vid grov fridskränkning mot barn. Där ingick misshandel av minst normalgraden i närmare 90 procent av de anmälningar som slutredovisades som grov fridskränkning.

som dem rörande vuxna i flera avseenden, men skiljer sig markant när det gäller i vad mån målsägaren konkret kan beskriva flera enskilda händelser och när de ägde rum. Sådana uppgifter finns i mycket större utsträckning i vuxenärenden än i barnärenden.³³ Det är också vanligare i vuxenärenden att det slutredovisade brottet inrymmer inte bara misshandel utan även hot och ofredanden.

Tabell 5. Förekomsten av olika faktorer avseende brottets karaktär enligt anmälan i de fall där brottet slutredovisas som grov fridskränkning, uppdelat på brott mot barn respektive vuxna (andelar i procent).

Brottets karaktär enligt anmälan	Andel i procent av de brott som slutredovisas som grov fridskränkning mot vuxen och som innehåller faktorn (n=43)	Andel i procent av de brott som slutredovisas som grov fridskränkning mot barn och som innehåller faktorn (n=43)
Misshandel av normalgraden det lindrigaste misshandelsbrottet	98 ³⁴	88
Våld oftare än enstaka tillfällen	88	98
Senaste våldstillfället inom två veckor före anmälan	86	70
Senaste våldstillfället inom ett halvår före anmälan	95	100
Konkreta uppgifter om när minst två våldshändelser skedde	81	15
Olaga hot finns med i anmälan	63	42
Ofredande finns med i anmälan	40	23

Bevisning

För en fällande dom måste det i princip alltid finnas en trovärdig berättelse från målsägaren som överensstämmer med åklagarens stämningsansökan. Om målsägaren av något skäl tar tillbaka sin berättelse eller inte vill delta i processen är det i praktiken omöjligt att få en fällande dom.

Utöver målsägarens berättelse om vad som skett krävs också någon form av stödbevisning för att den misstänkte ska kunna fällas. Den vanligaste typen av bevisning i övrigt är olika typer av vittnen. Den starkaste formen av vittnesmål är de där det finns ett tillförlitligt vittne som själva sett vad som

³³ För en närmare beskrivning och analys av detta hänvisas till rapporten Grov fridskränkning mot barn, (Brå rapport 2023:6).

³⁴ I ett fall framgick det inte vilken typ av misshandel det rörde sig om.

skett ("åsyna vittne"). Men det kan också finnas vittnesmål från personer som inte själva varit närvarande när händelserna ägde rum, men som fått höra om dem av målsägaren. Dessa vittnesmål kan vara av betydelse, men har oftast ett svagare bevisvärde än dem från åsyna vittnen.

Om den misstänkte helt eller delvis erkänner vad som hänt är även det vanligen ett starkt bevis i processen.

Annan bevisning kan vara att det finns dokumenterade skador och det framkommer av domarna att bevisvärdet ses som särskilt starkt då det finns ett rättsintyg som stöder att målsägarens skador uppstått av det anmälda våldet. Filmer och sms kan också ge stöd för att målsägaren utsatts för våld, hot eller ofredande.

Få fullständiga erkännanden

Målsägaren i ärendet hörs i princip alltid i utredningen. Däremot är det vanligt att den misstänkte inte blir förhörd. Så är fallet i en tredjedel av anmälningarna. Det hänger samman med att åklagare oftast först förhör målsägare och vittnen. Om dessa förhör inte ger stöd för att det finns skäligena misstankar mot den misstänkte läggs utredningen ofta ner och den misstänkte blir därmed inte förhörd.

Ett erkännande från den misstänkte är vanligen ett starkt bevis för att de anmälda händelserna ägt rum. Det är dock mycket ovanligt att den som är misstänkt i ärenden av detta slag till fullo erkänner de händelser som anmälan avser; det förekommer i 2 procent av ärendena (i tre fall). I två av dessa fall blev ärendet slutredovisat som grov fridskränkning.

Det är något vanligare att han eller hon erkänner någon enstaka händelse eller erkänner en mycket lindrigare form av våld än vad målsägaren berättat om. Sådana erkännanden finns i 32 av samtliga 185 ärenden (17 procent). Men de flesta av dessa ärenden lades ner och slutredovisades varken som grov fridskränkning eller ett underbrott. Skälet till att det lades ned var oftast antingen att målsägaren inte ville delta i utredningen (trots att den misstänkte alltså delvis erkänt) eller att antalet bevisade händelser inte var tillräckligt många för ett åtal rörande grov fridskränkning.

Åsyna vittne ökar chansen att ärendet slutredovisas

Om en utredning inleds hörs oftast flera olika vittnen. Vanligen är de vittnen i bemärkelsen att målsägaren berättat för dem om vad de varit utsatta för. I de flesta fall finns dock inget vittne som själv sett någon av de anmälda händelserna. Uppgifter om att det finns personer som sett vad som skett finns bara i en dryg tredjedel av anmälningarna (35 procent). Vanligast är det med sådana så kallade åsyna vittnen när den misstänkte är en pojkvän. I 39 procent av de fallen har någon sett det våld som målsägaren berättar om. Minst vanligt med sådana vittnen är det när det är

en tidigare flickvän som anmäls av den tidigare partnern eller en son som anmäls för att ha slagit sina föräldrar; i runt en fjärdedel av de fallen finns ett åsyna vittne.

Att det finns uppgifter om att någon sett vad som skett ökar sannolikheten för att anmälan slutredovisas som grov fridskränkning; 38 procent av de ärenden där det fanns ett åsyna vittne blev slutredovisade som grov fridskränkning, jämfört med 16 procent av ärendena där det saknades åsyna vittnen.

Man skulle kunna tro att en högre andel av ärendena med uppgifter om åsyna vittnen skulle bli slutredovisade. En närmare genomgång av de nedlagda ärendena med sådana uppgifter visar att skälet till nedläggningen oftast är att målsägaren efter ett tag inte längre vill delta i utredningen och då bedöms det vara svårt att gå vidare, även om det skulle finnas vittnen. I ett par skäl är det minderåriga barn till målsägaren som uppges kan ha sett att mamman utsatts för våld. I de fallen har åklagaren inte velat dra in barnet i utredningen.³⁵ I något fall uppfattas inte vittnet som trovärdigt.

Rättsintyg och textbevis ökar sannolikheten för slutredovisning något

Det är ganska vanligt att målsägaren kan visa bilder på skador som hon eller han säger har uppstått som en följd av våldet; det förekommer i närmare 40 procent av anmälningarna. Sådana bilder tycks dock inte ha någon större betydelse för om ärendet slutredovisas eller inte. Om det däremot fanns ett rättsintyg, vilket finns i 9 procent av anmälningarna, så mer än fördubblades sannolikheten för att ärendet skulle slutredovisas. Om rättsintyget gav tydligt stöd för att skadorna uppstått på det sätt målsägaren angett, så blev ärendet nästan alltid slutredovisat.

Även förekomsten av textbevis (oftast sms) ökar sannolikheten för att ärendet blir slutredovisat. Det finns i 32 procent av de anmälda fallen, jämfört med i 41 procent av de slutredovisade.

Slutligen kan nämnas att något av underbroten i de slutredovisade ärendena oftast har ägt rum relativt kort tid före anmälan. I närmare 90 procent av de slutredovisade ärendena har åtminstone någon av våldshändelserna skett högst två veckor före anmälan, jämfört med 72 procent av samtliga anmälningar, och i endast ett slutredovisat fall har samtliga underbrott begåtts mer än ett halvår före anmälan. Det är ett tecken på att brottet kan vara lättare att bevisa när anmälan skett tätt inpå en våldshändelse; till exempel kan det vara lättare att dokumentera skador.

³⁵ Dessa utredningar gjordes innan barnfridsbrottet infördes. Barnfridsbrottet innebär att det är straffbart att låta ett barn bevittna brott som exempelvis våld och hot.

Tabell 6. Förekomsten av olika typer av bevis i samtliga anmälningar respektive i ärenden som slutredovisas som grov fridskränkning (andelar i procent).

Typ av bevis	Andel slutredovisade ärenden där beviset finns, i procent (n=43)	Andel anmälningar där beviset finns, i procent (n=185)
Misshandel av normalgraden det lindrigaste misshandelsbrottet	98 ³³	88
Våld oftare än enstaka tillfällen	88	98
Senaste våldstillfället inom två veckor före anmälan	86	70
Senaste våldstillfället inom ett halvår före anmälan	95	100
Konkreta uppgifter om när minst två våldshändelser skedde	81	15
Olaga hot finns med i anmälan	63	42
Ofredande finns med i anmälan	40	23

Anmälningar om söner som misshandlar sina föräldrar slutredovisas i störst utsträckning

I vilken utsträckning ärendet lades ner eller slutredovisades som grov fridskränkning skiljer sig en hel del mellan olika kategorier av misstänkta. När det var en son som misstänktes slutredovisades hela 56 procent av de anmälda brotten som grov fridskränkning. Andelen brott som slutredovisades var också hög när den misstänkte var en nuvarande eller tidigare pojkvän (34 procent). Av ärendena där de misstänkta var föräldrar eller en bror till målsägaren slutredovisades 15 procent. Lägst var andelen anmälningar som slutredovisades som grov fridskränkning när den misstänkte var eller hade varit målsägarens flickvän eller fru. Där var andelen endast 6 procent.

Tabell 7. Andel slutredovisade ärenden uppdelat på olika grupper av misstänkta (andelar i procent).

Misstänkt	Antal slutredovisade ärenden (%)
Son	56
Pojkvän	34
Flickvän eller fru	6
Förälder eller bror	15

Av de anmälda brotten personupplärdades 22 procent³⁶

Av de totalt 43 slutredovisade fallen väcktes inget åtal i ett fall och i ett fall ändrade åklagaren brottsrubriceringen i åtalet, så att det inte avsåg grov fridskränkning utan enbart underbrott. Det innebär att 41 av de 185 anmälningarna om grov fridskränkning i Brås urval ledde till ett åtal för det brottet, vilket ger en personupplärdingsprocent³⁷ på 22 procent. Det är samma andel som redovisas i Kriminalstatistiken för 2019.

Personupplärdingsprocenten samma år för grov kvinnofridskränkning var något lägre (18 procent), medan den var markant lägre för grov fridskränkning mot barn (10 procent). Om man räknar med även de anmälda brott om grov fridskränkning mot vuxen som blir lagförda endast som underbrott, så ökar personupplärdingsprocenten till 30 procent.

Att personupplärdingen för grov fridskränkning är så mycket lägre när det gäller barn beror på att barnen sällan kan datera och precisera vad de varit utsatta för på det sätt som lagen kräver.³⁸ Att personupplärdingen är något lägre även för grov kvinnofridskränkning torde bero på att anmälningarna om fridskränkning mot vuxen inrymmer fall där en son misshandlar sina föräldrar, som har en särskilt hög upplärdingsprocent.

I hälften av tingsrättsmålen fälldes den misstänkte för grov fridskränkning

Nästa steg i processen är att de åtalade brotten prövas i domstol. För de flesta brott är andelen fällande domar hög, eftersom lagstiftning och prejudikat oftast ger åklagarna god vägledning i fråga om vad som krävs av ett åtal för att det ska bli en fällande dom. Totalt sett ledde 87 procent av alla åtal 2019 till en fällande dom för något brott (Brå 2022b).

³⁶ Med personupplärding avses att ett beslut om att lagföra den misstänkte har fattats. Lagföring innebär att en person åtalats eller fått strafföreläggande eller åtalsunderlåtelse.

³⁷ Personupplärdingsprocenten mäter andelen anmälda brott som leder till ett lagföringsbeslut.

³⁸ Se närmare Brå rapport 2023:X *Grov fridskränkning mot barn*.

Andelen fällande domar i Brås material var ungefär lika stor som genomsnittet för samtliga brott (88 procent). Men det var bara hälften av de åtalade för grov fridskränkning, som fälldes för det brottet. Övriga fälldes för ett annat brott än grov fridskränkning, oftast misshandel. 12 procent av domarna var friande.

På samma sätt som när det gäller personuppklaringsprocenten skiljer sig de tre typerna av fridskränkingsbrott när det gäller andelen av åtalen som leder till en fällande dom för fridskränkingsbrottet. Det framgår av tabell 8 som bygger på Brås insamlade uppgifter från 2019 när det gäller grov fridskränkning. Uppgifterna om grov kvinnofridskränkning bygger på Brås tidigare studie med data från 2016 (Brå rapport 2019:8).

Tabell 8. Avslutande beslut för olika typer av anmälda fridskränkingsbrott (andelar i procent).

Anmält brott	Personuppklaring (%)	Frikännande i tingsrätt (%)	Dom för underbrott (%)	Dom för fridskränkingsbrott (%)
Grov fridskränkning mot vuxen	22	12	39	49
Grov fridskränkning mot barn	10	23	46	31
Grov kvinnofridskränkning	18	5	38	56

Ofta bedömer rätten att antalet styrkta våldsbrott är för få

När det gäller grov kvinnofridskränkning har en praxis utvecklats som innebär att det krävs minst tre styrkta våldshandlingar för att den tilltalade ska fällas för brottet (Brå 2019). Samma praxis tycks gälla när det är fråga om grov fridskränkning mot vuxen. Det vanligaste skälet till att den misstänkte döms för misshandel i stället för grov fridskränkning är således att antalet styrkta gärningar inte är fler än en eller två, medan rätten krävt tre fall av misshandel för en dom för grov fridskränkning. I en del fall avser själva åtalet tre eller fler misshandelsfall, men rätten bedömer att det bara är i ett eller två av fallen som bevisningen är tillräckligt stark för en fällande dom. I något mål uppfattade rätten att de tre fallen av misshandel låg tidsmässigt för långt ifrån varandra för att de tillsammans skulle utgöra grov fridskränkning.

Vad krävs för att parterna ska ses som ”närstående”?

I tre fall ogillas åtalet för grov fridskränkning på grund av att rätten inte anser att parterna är ”närstående” till varandra på det sätt som lagen kräver. I ett fall motiverades det med att paret gjort slut vid upprepade

tillfällena och att relationen därmed inte kunde ses som tillräckligt fast för grov fridskränkning. I ytterligare ett fall bedömde tingsrätten att två skolungdomar, som varit tillsammans i ett år, inte kunde ses som närstående. I domskälen lyfter rätten fram att praxis kräver att förhållandet ska präglas av en praktisk och känslomässig bindning av inte obetydlig varaktighet, vilket kan innebära att den ena parten befinner sig i en särskilt utsatt situation (NJA 2004 s. 97). I det fall som ingår i Brås studie var förhållandena sådana att:

parterna hade var sin bostad hos respektive familj även om de tillbringade mycket tid tillsammans. Det har av förhöret med målsägaren framgått att föräldrarna gemensamt begränsat umgänget mellan parterna eftersom de ansåg att relationen var destruktiv. Omständigheterna har inte varit sådana att kränkningarna av målsägaren kunnat fortgå oupptäckta i samma utsträckning som i förhållanden där personerna delar en fast bostad och är självständiga gentemot vuxenvärlden. (citat från domen)

Den misstänkte friades därför för grov fridskränkning och dömdes i stället för misshandel.³⁹

Få ändringar i hovrätt

Sex av domarna överklagades till hovrätt. I tre av fallen fastställdes tingsrättens dom, medan hovrätten ändrade domen i tre fall där den tilltalade dömts för grov fridskränkning. I ett av dessa fall friades den tilltalade eftersom hovrätten inte uppfattade målsägaren som trovärdig, i ett fall ansågs endast *en* misshandel vara styrkt och i ett fall skärptes straffet.

Var tionde polisanmälning leder till en fällande dom för grov fridskränkning

Det kan slutligen finnas skäl att räkna ut sannolikheten för att en anmälan om grov fridskränkning mot vuxen ska leda till en fällande dom för det brottet. Den siffran blir påtagligt lägre än personupplklaringsprocenten, eftersom andelen av åtalerna för grov fridskränkning som leder till en dom för det brottet är så låg. I Brås material ledde endast 11 procent av alla anmälningar till en fällande dom för grov fridskränkning. Siffran är dock nästan tre gånger så hög som vid anmälningar om grov fridskränkning mot barn, där andelen var så låg som 4 procent.

³⁹ Domen överklagades inte.

Slutdiskussion

Grov fridskränkning mot vuxna är en brottsbestämmelse som genererar mycket få anmälningar till polisen; år 2022 var antalet endast 276. Antalet var något högre under de första åren efter bestämmelsens tillkomst. År 2010 var antalet drygt 450, men antalet anmälningar har gradvis sjunkit de senaste åren. Det låga antalet anmälningar lär vara en bakgrund till att brottet grov fridskränkning mot vuxen inte har uppmärksammats i någon högre grad sedan lagens tillkomst. Ett syfte med denna studie har varit att synliggöra brottet genom att beskriva de anmälda brottens karaktär och hur rättsväsendet hanterar anmälningarna.

Orsaken till ett högt mörkertal kan variera

Som framgått i rapporten visar forskning att upprepat våld som skulle kunna inrymmas i grov fridskränkning mot vuxna förekommer i mycket högre omfattning än de fåtal brottsanmälningar som görs varje år. Det lär dock inte finns *en* orsak till det höga mörkertalet, utan orsakerna kan variera beroende på vilken grupp som är målsägare. Att så få män anmäler till polisen att de utsatts för upprepat våld och hot i en parrelation kan hänga samman med att män inte vill gå ut offentligt med vad de varit med om, eftersom utsatthet av detta slag inte överensstämmer med de allmänt rådande normerna om mansrollen. Det faktum att inte en enda anmälan avser en man som utsatts för våld av en annan man i en nära relation väcker också sådana tankar.

Därtill kommer att de män som utsatts för våld av en kvinna i en nära relation vanligen utsatts för mindre allvarligt våld och det är inte säkert att detta våld lever upp till rekvisiten för grov fridskränkning. Det kan vara en ytterligare möjlig orsak till att anmälningarna är så få.

När det gäller kvinnliga målsägare, som varit i en parrelation med den misstänkte, lär mörkertalet i stor utsträckning bero på samma saker som när det gäller grov kvinnofridskränkning, till exempel maktlöshet, rädsla och normalisering. Orsakerna till mörkertalet i fråga om upprepat våld mot föräldrar kan utläsas av många av de anmälningar som Brå gått igenom. De flesta föräldrar som anmäler vill egentligen främst att sonen ska få hjälp och vill inte att han ska hamna i fängelse. När det slutligen gäller vuxna barn som utsatts för upprepat våld av föräldrarna eller en bror lär orsakerna till (det okända) mörkertalet vara de samma som när det rör våld mot barn. De har inte sällan levt med detta våld under lång tid och har då inte sett en polisanmälan som ett möjligt alternativ med hänsyn till deras beroende av familjen.

Vad skulle kunna öka anmälningsbenägenheten?

Vad kan då göras för att öka anmälningsbenägenheten? Ja, även om orsakerna varierar till att de flesta som utsätts för upprepat våld i någon typ av nära relation inte polisanmäler det, så lär svaret på denna fråga variera i mindre utsträckning. Centralt i de flesta typer av fall är att stärka de arenor som kan uppmuntra till berättande, att minska den skam som många känner över att de blivit utsatta och att skapa ett förtroende för att en polisanmälan kan bidra till att förbättra situationen.

Vilka dessa arenor för berättande är kan variera något beroende på målgruppen, men det handlar inte bara om vården och om socialtjänsten, utan även om arbetsplatser, utbildningsplatser och fritidssektorn. Men för att målsägaren därutöver ska vilja dra in polisen krävs också att de utsatta tror att en anmälan kan leda till något bra.

Rättsväsendets arbete

Rent juridiskt liknar ärendena om grov fridskränkning mot vuxna i stor utsträckning ärendena om grov kvinnofridskränkning (Brå 2019). I båda fallen personuppkläras runt en fjärdedel av de anmälda brotten och runt hälften av åtalen leder till en fällande dom för fridskränkingsbrottet. Det skiljer sig dock från grov fridskränkning mot barn där både personuppkläringen och andelen åtal som leder till en fällande dom är avsevärt lägre. Som framgår i Brås rapport om grov fridskränkning mot barn så hänger det främst samman med att barn har svårt att precisera ett flertal enskilda våldshändelser på det sätt som brottsbestämelsen kräver.

I slutdiskussionen i Brås rapport om grov kvinnofridskränkning (Brå 2019) tas två saker upp som det finns skäl att lyfta fram även i denna rapport, trots att de två rapporterna har olika fokus. Rapporten om grov kvinnofridskränkning studerade nämligen utvecklingen över tid medan denna rapport studerar ett enskilt år. Det första var att genomgången tydde på att kraven för en fällande dom för grov kvinnofridskränkning hade ökat:

Rapportens resultat pekar på att såväl polisanmälningar som stämningsansökningar och fällande domar innefattar ungefär samma typ av brotts handlingar över tid, men att brotts handlingarna, liksom bevisningen, blivit mer omfattande. Åtalen har blivit mer omfattande och specificerade, med fler underåtalpunkter, samt inkluderar en bredare repertoar av bevisning. I både stämningsansökningar och domar ökar antalet brott som ingår i rubriceringen grov kvinnofridskränkning. Det finns även tecken på en ökad specificeringsgrad gällande brotts handlingarna i fritexterna, åtminstone bland de polisanmälningar som tas upp av polis på plats. I dessa anmälningar har det blivit vanligare över tid att specificera fler brotts handlingar i tid och rum. Polisens dokumentation av skador i fritexterna har också ökat under de fyra undersökningsåren. (s. 146)

Eftersom denna studie inte studerar utvecklingen över tid går det inte att säga om åtalen för grov fridskränkning 2019 innehöll fler specificerade

misshandelsfall och hade starkare bevisning än tidigare år. Den genomgång som gjorts visar dock att det vanligen *inte* ingår ett stort antal specificerade misshandelsfall i åtalen och de slutredovisade ärendena innehåller ofta inte stark bevisning rörande flera gärningar. Det faktum att endast drygt hälften av åtalen leder till en fällande dom för grov fridskränkning talar heller inte för en dominans av åtal med stark bevisning.

Det andra som togs upp i Brås rapport om grov kvinnofridskränkning (Brå 2019) var diskrepansen mellan vad som framstår som lagstiftarens intentioner i fråga om hur allvarliga de enskilda brotten i fridskränkingsbrotten behöver vara, och den praxis som utvecklats. I propositionen (prop.1997/98:55) anges att fridskränkingsbrotten även skulle kunna rikta sig mot relativt lindriga brott. Majoriteten av alla åtal och domar innefattar dock misshandel och mycket få fall som kommer till rättens prövning består enbart av gärningar som rättsligt kan betraktas som lindriga, utifrån att den vanligaste påföljden är böter (s. 148).

Denna fråga är aktuell även i denna genomgång av grov fridskränkning mot vuxna. Någon förändring i praxis har alltså inte skett.

Mål som rör unga i parrelation

En särskilt utsatt grupp bland målsägarna är unga tjejer som anmält att de utsatts för upprepat våld av sin pojkvän. I de fall som ingår i studien beskrivs tjejer med mycket låg självkänsla, som ofta lyckats dölja utsattheten för sina föräldrar och som ofta tar tillbaka sin anmälan. Mot denna bakgrund kan det finnas skäl att diskutera hur kravet på att parterna ska vara "närstående" ska tolkas. I en av de studerade domarna bedömde tingsrätten att två skolungdomar, som varit tillsammans i ett år, inte kunde ses som närstående⁴⁰. I domskälen lyfter rätten fram att praxis kräver att förhållandet ska präglas av en praktisk och känslomässig bindning av inte obetydlig varaktighet, vilket kan innebära att den ena parten befinner sig i en särskilt utsatt situation (NJA 2004 s. 97). I det fall som ingår i Brås studie bodde både tjejen och killen hos sina föräldrar, men tillbringade mycket tid tillsammans. Bådas föräldrar hade begränsat umgänget mellan de unga eftersom de ansåg att relationen var destruktiv. Av detta drog rätten slutsatsen att:

omständigheterna har inte varit sådana att kränkningarna av målsäganden kunna fortgå oupptäckta i samma utsträckning som i förhållanden där personerna delar en fast bostad och är självständiga gentemot vuxenvärlden.

Killen döms av det skälet inte för grov fridskränkning utan för misshandel.

⁴⁰ Domen överklagades inte.

Såvitt Brå kan se riskerar en sådan lagtolkning att få konsekvensen att upprepat våld i ungdomars nära relationer i stort sett aldrig kan leda till en dom för grov fridskränkning. Det kan enligt Brås mening diskuteras om detta ligger i linje med lagstiftarens intentioner.

De olika grupperna av målsägare behöver olika stöd

Ett skäl till att brottet grov fridskränkning mot vuxna inte blivit så uppmärksammat kan, utöver det låga antalet anmälningar, vara att det rör sig om flera olika grupper av målsägare och misstänkta. På samma sätt som när det gäller orsaker och åtgärder i fråga om mörkertalet, så blir det är svårt att mer ingående analysera själva gärningarna och åtgärder mot dem i ett sammanhang. Omständigheterna kring brotten varierar och innebär olika utmaningar både för rättsväsendet och dem som arbetar med stödjande insatser.

En allmän synpunkt är dock att det inte alls räcker med rättsliga ingripanden för att minska det upprepade våld i nära relationer som ingår i grov fridskränkning. Det behövs insatser på alla nivåer för att minska våldet i nära relationer. Det behövs insatser på en övergripande samhällsnivå, förebyggande insatser för riskgrupper och stöd till dem som har utsatts. Vilka myndigheter som har en särskilt viktig roll, utöver de rättsliga myndigheterna, kan variera beroende på både vilka utövarna av våldet och offren är. I vissa fall kan det vara socialtjänsten, i andra fall psykiatrin. Även civilsamhället har en viktig roll. Oavsett vem som har ett huvudansvar i en fråga är det också nödvändigt att det finns samverkan och broar mellan alla berörda myndigheter.

Referenser

- Brottsförebyggande rådet, Brå (2000). *Grov kvinnofridskränkning. En kartläggning*. Rapport 2000:11. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2014). *Brott i nära relationer*. Rapport 2014:18. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2018). *Effekter av straffskärpningen för fridskränkingsbrott*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2019). *Grov kvinnofridskränkning. Brottets hantering och utveckling i rättskedjan 1997–2017*. Rapport 2019:8. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2021). *Våld i ungas parrelationer*. Rapport 2021:15. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2023). *Grov fridskränkning mot barn*. Rapport 2023:6) Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Dir 2010:56 Kommittédirektiv. *Utvärdering av fridskränkingsbrotten m.m.*
- Heiskanen, M. och Ruuskanen, E. (2011). *Men's experience of violence in Finland 2009*. Publication Series No 71. Helsinki: European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations (HEUNI). Tillgänglig via: <http://www.heuni.fi> (Hämtad 2013-12-20).
- Korkmaz, S. och Överlien, C. (2020). Responses to youth intimate partner violence: the meaning of youth-specific factors and interconnections with resilience. *Journal of Youth Studies*, 23(3), s. 371–387.
- Lindstén, I. (2019). *Våld mot föräldrar utövat av vuxna barn med narkotikaproblem*. Examensarbete i socialt arbete, Malmö universitet 30 hp Hälsa och samhälle Masterprogrammet i socialt arbete Malmö.
- Murray, A. och Azzinaro, I. (2019). Teen Dating Violence: Old Disease in a New World. *Clinical Pediatric Emergency Medicine*, 20(1), s. 25–37.
- NJA 2004, s. 437.
- Norman, E. R. och Munghsetseg, B., De, R., Butchart, A., Scott, J. och Vos, T. (2012). The long-term health consequences of child physical abuse, emotional abuse, and neglect: a systematic review and meta-analysis. *PLOS Medicine*, 9(11): e1001349.
- Olsson, B. (red.) (2011). *Narkotika. Om problem och politik*. Stockholm: Norstedts Juridik.

Pensak, R. (2015). Must be 18 or older: How Current Domestic Violence Policies Dismiss Teen Dating Violence. *William & Mary Journal of Women and the Law*, 21(2), s. 499–523.

Proposition 1997/98:55. *Kvinnofrid*.

Proposition 2019/2020:131. *Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet*.

SOU 2011:85. *Fridskränkningssbrotten och egenmäktighet med barn*.

Betänkande av Fridskränkingsutredningen. Stockholm: Fritzes.

Tilläggsdirektiv till Fridskränkingsutredningen (Ju 2010:05). Dir. 2011:63.

Walby, S. och Allen, J. (2004). Domestic violence, sexual assault and stalking: findings from the British Crime Survey. London: Home Office Research, Development and Statistics Directorate.

Överlien, C., Hellevik, P.M. och Korkmaz, S. (2020). Young Women's Experiences of Intimate Partner Violence – Narratives of Control, Terror, and Resistance. *Journal of Family Violence*, 35, s. 803–814.

Internetkällor

Hedersförtryck.se

Brottet grov fridskränkning infördes 1989 för att ge ökat straffrättslig skydd för den som blir utsatt för upprepat våld av en närstående. Brå har tidigare studerat den del av bestämmelsen som rör grov kvinnofridskränkning, men det saknas studier om hur bestämmelsen fungerar för övriga målgrupper. Mot denna bakgrund har Brå fått på uppdrag av regeringen att studera och analysera de övriga fridskränkingsbrotten och hur rättsväsendet hanterar dem. I denna rapport redovisas den del av uppdraget som rör grov fridskränkning mot vuxna, medan grov fridskränkning mot barn tas upp i en separat rapport (Brå rapport 2023:6).

Studien visar bland annat att målsägarna i de anmälda fallen kan delas in i fyra tydliga grupper: män som utsätts av en kvinna i nära relation, kvinnor som utsätts för våld av en man som de har en nära relation med men inte bör ihop med, psykiskt sjuka eller missbrukande söner som utsätter sina föräldrar för våld, samt barn över 18 år som fortfarande bor hemma och utsätts för våld av sina föräldrar. Brottens karaktär skiljer sig åt mellan grupperna, liksom andelen åtal och fällande domar.

Brottsförebyggande rådet/National Council for Crime Prevention

BOX 1386/TEGNÉRGATAN 23, SE-111 93 STOCKHOLM, SWEDEN

TELEFON +46 (0)8 527 58 400 ▪ E-POST info@bra.se ▪ www.bra.se

urn:nbn:se:bra-1128